

**SEZÂî KARAKOÇ**

**islâmın dirilişı**

8. baskı

**DİRİLİŞ YAYINLARI**



# İSLÂMİN DİRİLİŞİ

## YAZARIN ÖBÜR ESERLERİ DİRİLİŞ YAYINLARI'ndan

### şiiir:

|              |                               |
|--------------|-------------------------------|
| ŞİİRLER I    | Hızır la Kırk Saat            |
| ŞİİRLER II   | Taha'nın Kitabı / Gül Muştusu |
| ŞİİRLER III  | Körfez / Şahdamar / Sesler    |
| ŞİİRLER IV   | Zamanı Adanmış Sözler         |
| ŞİİRLER V    | Ayinler                       |
| ŞİİRLER VI   | Leylâ ile Mecnun              |
| ŞİİRLER VII  | Ateş Dansı                    |
| ŞİİRLER VIII | Alınyazısı Saati              |
| ŞİİRLER IX   | Monna Rosa                    |

### hıkaye:

|               |                          |
|---------------|--------------------------|
| HİKÂYELE R I  | Meydan Ortaya Çıktığında |
| HİKÂYELE R II | Portreler                |

### piyes:

|            |
|------------|
| PİYESLER I |
| ARMAĞAN    |

### çeviri şiir:

|                           |
|---------------------------|
| BATI ŞİİRLERİNDEN         |
| İSLÂMIN ŞİİR ANITLARINDAN |

### düşünce:

RUHUN DİRİLİŞİ – KIYAMET AŞISI – ÇAĞ VE İLHAM I-II-III-IV -  
İNSANLIĞIN DİRİLİŞİ – YİTİK CENNET – MAKAMDA – GÜNDÖ-  
NÜMÜ – DİRİLİŞ MUŞTUSU – İSLÂM – DİRİLİŞ NESLİNİN  
ÂMENTÜSÜ – İSLÂM TOPLUMUNUN EKONOMİK STRÜKTÜRÜ –  
DÜŞÜNCELER I-II – DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE – FİZİKÖTESİ AÇI-  
SINDAN UFUKLAR VE DAHA ÖTESİ I -II-III – YAPI TAŞLARI VE  
KADERİMİZİN ÇAĞRISI I-II – VAROLMA SAVAŞI – ÇAĞDAŞ BA-  
TI DÜŞÜNCESİNDEN – UNUTUŞ VE HATIRLAYIŞ

### deneme:

|                       |                                            |
|-----------------------|--------------------------------------------|
| EDEBİYAT YAZILARI I   | Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir |
| EDEBİYAT YAZILARI II  | Dışımızın Zarı                             |
| EDEBİYAT YAZILARI III | Eğik Ehramlar                              |

### inceleme:

|             |
|-------------|
| YUNUS EMRE  |
| MEHMED ÂKİF |
| MEVLÂNA     |

### günlük yazılar:

|           |
|-----------|
| FARKLAR   |
| SÜTUN     |
| SÜR       |
| GÜN SAATİ |

### röportaj:

|                     |
|---------------------|
| TARİHİN YOL AĞZINDA |
|---------------------|

**SEZAI KARAKOÇ**

# **İSLÂMIN DİRİLİŞİ**

**8. baskı**

**DİRİLİŞ YAYINLARI**

P.K. 1279 Sirkeci - İSTANBUL

\*

Nuruosmaniye Cad. Derin Han No: 8/1  
34410 Cağaloğlu - İSTANBUL

\*

TEL: (0212) 519 04 57

## **Diriliş Yayınları : 14**

|                |        |
|----------------|--------|
| Birinci Baskı  | : 1967 |
| İkinci Baskı   | : 1975 |
| Üçüncü Baskı   | : 1977 |
| Dördüncü Baskı | : 1978 |
| Beşinci Baskı  | : 1979 |
| Altıncı Baskı  | : 1986 |
| Yedinci Baskı  | : 1995 |

### **BU KİTAP**

Bu kitap, Nisan 1966'dan Mart 1967'ye kadar, **Diriliş** dergisinde **DİRİLİŞ** imzasıyla yayınlanan başyazılardan oluşmuştur.

© Diriliş Yayınları. **BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİ-MİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR** (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, radyo, TV'lerde okunamaz, kaset ve CD'lere aktarılamaz, Internet dosyası açılmaz).

Baskı - Cilt: Bayrak Matbaacılık  
İstanbul - Nisan 1999

# İSLÂMIN DİRİLİŞİ



## İSLÂMIN DİRİLİŞİNDE AVRUPANIN DURUMU

Rönesanstan bu yana geçen beş yüz yıla, «Avrupa Dönemi» dense yeridir. Bu dönemde, Asya, bir ölüm dalgınlığı içindedir. Afrikaysa yoktur. Daha doğrusu gerçek anlamıyla var değildir. Yalnız Osmanlı Devleti, bizim büyük devletimizdir ki, Avrupa' içinde ve dışında, Asyayı bu ölümcül durgunluktan ve geleceğini sezmişçesine Avrupalıyı taşkınlıktan kurtarmaya çalışmanın iki yüz yıllık hummasını yaşamıştır. Ama, O da, sonunda karanlık Asya Duygusunun elinden yakasını kurtaramaz. Dünyaya bakışında bir neşe taşıyan ve tabiatı olduğu kadar, daha da fazla Doğuyu yağmalamaya çalışan yalnız Avrupadır bu dönemde. Amerikaysa, uzun bir süre kendi sınırları içinde kalan, zengin bir dekorda fışkırmış ikinci bir Avrupadır.

Yeni bir Dönemin, Asya ve Afrika Döneminin başladığı bu çağda, artık «Avrupa Dönemi»nin de-

ğeri tartışılabilir. Bir yandan, en çok, şimdi tartışılmalıdır ki, Yeni Doğan Dünya, daha iyi, daha mutlu bir dünya olabilsin. Problem, Asya ve Afrikanın dirilişinde en önemli, fakat şatafatsız, bübürlenmeden yer tutan ve önderliği gün geçtikçe gözle görülür bir hâl alan İslâm Bölgesi içinse daha hayati bir biçim ve şartı taşımaktadır.

Her eser bir yankı ister. Bu dönemdeki Avrupa inşası, yüzyıllarca, Asya ve Afrikada en ufak müsbet bir cevap uyandırmamıştır. Asya da, Afrika da, Avrupalıları, yeni bir medeniyetin ve yeni bir sesin sahibi olmaktan çok, güçlü bir barbar gibi görmüştür uzun süre. Daha doğrusu, Afrika Onu bir büyücü gibi görmüş, Asya bir barbar gibi. Ve bu görüşler, Avrupalıyla Asyalı ve Afrikalı arasında içten bir anlaşma ve karşılıklı kaynaşma kurulmasına engel olmuştur. Dünyanın bu genel reddedici tutumu, bir nevi bu evrensel melankoli, nihayet Avrupanın içine de sıçramış ve iki dünya savaşı, kendini suçlamaya elverişsiz bir yapıda arka arkaya iki patlama olarak çıkmıştır. Avrupanın, Dünyadan cevap alamamasından doğan bu parçalanış ve çatlama görünüşü, Asya ve Afrikaya, artık oç gününün geldiğini şuuraltlarından sezdirmiştir. Yani Avrupa dışa dönük mizacı yüzünden bir melankoli yuvası olamamış çember parçalayan bir çılgın gibi davranmıştır, bu yüz yılın başında. Dışa dönüşün azabı, bir intihara doğru gelişirken, peşinden bütün bir dünyayı sürüklemek ister. Bir asil gibi bile intihara gitmedi; kimseye zarar vermeden bir kılıcın üzerine atlayarak kendini ortadan kaldırma yolunu seçmedi; kendi yanarken, Neron gibi Romayı da be-

raber yaktı. Bu alevlerin ışığında yavaş yavaş Asya ve Afrika uyanmaya başladı. Bir zenci kabilesine büyücü olarak giren şarlatan bir beyazın, yıllar içinde en ufak bir sevgi ve sempati görmeyince, insanlarla yavaş yavaş ilgisini kaybetmesi ve bunun sonucunda şaşkınlıkla yapacağı bir iki yanlışlığın onu ele vermesi ve böylece, bir kere de şarlatanlığı anlaşılnca içine düşeceği korku ve telâş gibidir bugün, Avrupanın dünya önünde düştüğü durum. Avrupa, bugün, Dünya tarafından linç edilme korkusunu yaşıyor. Sartre'den, Toynbee ve Russel'a, Albert Camus'den Gabriel Marcel'e kadar Avrupa düşünür ve filozofları bu geleceğin ürpertisini duydu-lar.

Avrupanın en büyük dramı şudur: Kendini hiçbir zaman sevdirememesi. Belki kendinden korkulmuş, çekinilmiş, hattâ sahte yaltaklanmalar da görmüş, fakat hiçbir insanoğlunun sıcak bir yakınlık duygusunu elde edememiştir. Bu medeniyetin, öbürleriyle ilgisinde ilk görülecek şey, önce gelmiş hiçbir medeniyetin şahit olmadığı bir antipati ve cevapsızlık karşısındadır. Zekâsının hep tekniğe doğru kayışı da, bu sevgisizliğin doğurduğu güvensizlik psikolojisinden ileri gelse gerektir. Avrupa, git git bir «akıl varlığı» haline gelmiş, böylece kendisi de, eseri olan teknik dokuya doğru bir iniş ve «düşüş» eğrisi çizmiştir.

Bu tarihi antipati, Avrupa için bir nevi bir cezadır. Kendinden önce gelen her medeniyet, daha önceki medeniyetlerle bağdaşma yoluna gitmiş, Roma, Yunan medeniyeti ile kaynaşmış, Hristiyanlık

Romayla uyuşmuş, İslâm, ölü Yunan kültürünü, faydalı bir ayıklamadan sonra dirilterek kendi kültürüne katmış, Yahudilik ve Hristiyanlığı gerçeğe çağırmışken, Rönesans sonrası Avrupa, gerçek bir ümanizmden yoksun olarak, kendisine her müsbet alanda öğretmenlik, yol açıcılık yapmış olan İslâm Medeniyetini bütün gücüyle inkâra, yıkmağa, yok etmeye çalışmıştır. Dünya tarihinin bir eşini kaydetmediği bir medeniyet olan Endülüş Medeniyetinin katili bizzat Avrupa değil midir? Kendi hocasına saygı borcunu unutan, çömezinden sevgi bekleme-melidir. Avrupanın dışındaki insana bakışı, bugüne kadar, sadece tabiata bakışı gibi olmuştur. Şimdi, Asya ve Afrika'ya çevirdiği silâhın geri tepmesi, kendine dönmesi, tersine işlemesi olağan sayılabilir. Aralarında tek temas aracı silahtı. Asya ve Afrika ilkin Avrupaya kendi silâhlarıyla cevap veriyor. Sonra da, Doğuya mahsus silâhların sırası gelecek...

Asyanın (Çinin) ve Afrikanın intikamı çetindir. Avrupa bunu gün gün daha bir şiddetle idrâk ediyor, Avrupa Birliği çalışmaları bu idrâkin bir eseridir. Avrupa Birliği gerçekleşse bile, O, tarihi bir kıskaçtan kurtulabilmek için, karşısındaki bütün bir dünya içinde bir koruyucu, bir bağışlayıcı bulmak zorundadır. Bu bağışlayıcı, bu kurtarıcı, Avrupayı insanlık bütününe adapte edici yalnız İslâm Gücü olabilir. Avrupanın, geleceğini garanti etmesinin birinci şartı, Avrupa Birliğini gerçekleştirmekse, ikinci ve daha az önemde olmayan şartı, İslâmın yeniden canlanışına set çekmemesi, hattâ destek olmasıdır. İslâm ülkeleri bütünleşir ve Dünya önüne bütün gücüyle çıkabilirse milletlerarası tari-

hî kan dâvâları son bulur. Avrupanın bugüne kadar İslâm Dünyasında uyguladığı makyevelik usuller bir son bulmazsa, bu, bizim kadar ve hattâ bizden çok (çünkü: artık İslâmın Uyanışını hiçbir engel durduramayacaktır.) kendisi için «basübadelmevtsiz ölüm» olacaktır. İslâmın Dirilişi deyimiyle şüphe yok ki, İslâm halklarının dirilişini söylemek istiyoruz. Yoksa İslâm prensiplerinin değil. Çünkü: İslâm prensipleri hiçbir zaman ölmemiştir ve ölmez, her zaman için dipdirdir, ezeli ve ebedîdir.

## İSLÂMIN DİRİLİŞİNDE ASYA VE AFRIKA'NIN DURUMU

Asya ve Afrika geliyor dedik. Asya uyanarak ve Afrika, siyasî ve tarihî anlamda varolarak geliyor. Geliyor ve geliyorlar 'ama önleri bir ova gibi apaçık ve bir yaz göğü gibi masmavi ve bulutsuz değil. Rusya ve Amerika, Avrupa, bütünüyle Batı (Çünkü: Artık Rusya'nın Batıdan sayılacağı günler pek yakındır) bütün güçleriyle bu Asya ve Afrika ayaklanması ve baş kaldırmasına yükleneceklerdir. Bu uyanışa karşıdan durup bakacak degillerdir elbet. Bunun için, Avrupa ve Batının, Asya ve Afrikadan geleceğe ait kuşkularından daha çok, Asya ve Afrika'nın bu Batıdan korkmaları yerindedir. Belki de Batı, Amerikası, Rusyası ve bütün Avrupasıyla, bu Asya-Afrika kımıldanışını daha başlangıçta ezmek isteyecektir. Her medeniyetin geleceğini bir seziş tarzı ve koruma üslûbu vardır. Metodik de olsa, eninde sonunda bir şüpheden doğmuş ve güven-

siz, sağlam bir iç destekten mahrum bir medeniyet olan ve bütün başarısı tekniğin çevresinde kümelenmiş bulunan Batı Medeniyeti, bir hintlinin boyun eğişiyle teslim olacak ve hemen ellerini havaya kaldıracak değildir. Düşünce, sanat ve siyaset gücünün, bu, kendisi için karanlık gelişmeyi artık durdurmaya-  
cağını anladığı noktada, belki o vakti bile beklemeden, bütün silâhlarını Asya ve Afrika'nın üstüne bir Vezüv Yanardağı gibi boşaltacaktır. Vezüv'ün karşısında bir Fujiyama vardır ama Batı Tekniğinin karşısında henüz bir Doğu Tekniği yoktur. Şu anda, Batıdan geçme türlü düşüncelerle tükenmez kargasallıklar içinde kıvranan Asya ve Afrika, Batının bu son ve nükleer öfkesi önünde ne yapacaktır? Dayanabilecek midir? Yoksa bütün insanlık bir yokoluşun arefesinde midir? Kıyamet midir bu? Asya ve Afrika, böyle bir savaştan yıkılmış olarak çıkmasa bile, bir daha ayağa kalkabilecek midir? Kalkarsa ne zaman kalkabilecektir?

Öyleyse, uzlaştırmacı bir bölge ve kütleye, Batı kadar, hattâ şu an için, Batıdan çok, Doğu muhtaçtır. Bu uzlaştırmacı insanlık bölümü, Müslümanlar ve Müslümanlıktan başkası olamaz. Hattâ, İslâm, Doğuya, yalnız Batıyla çatışmalarında uzlaştırmacı bir yardım yapacak bir millet değildir. İslâm, Doğunun başı ve önderi olarak Batıyı da yola getirecek tek hakikatin sahibidir. Nasıl geçmişte Batı Medeniyetinin kendini bulmasında İslâm Medeniyeti kaynaklarından faydalanması başlıca rolü oynamışsa, Doğunun da, bugün ve gelecekte, kendini bulması ve ortaya koymasında, birinci müracaat kaynağı İslâm olacaktır. Ama belki bu sefer medeniyet stokundan

çok islâm ruh, zekâ ve ahlâkına, cihat şuuruna, kı-sacası İslâm ümanizmasına başvurmak gerekecektir. Asya ve Afrikanın uyanmaya başlayan dev ener-jisini ancak İslâm Mucizesi bir faydalı ve verimli kanala alabilir, akıtabilir. Gerçek bir dirilişte bu böyle olur. İslâm doğunun içinde kökleşti ve onu bir yerleşme yeri saydı, bir yurt bildi; Batıya bak-tığı gözle pek ona bakmadı. Ona daha uzun bir müh-let verdi ve tanıdı. İşte bugün mühletin bittiği gün-dür. Doğu, bugüne kadar, tarihin dinamiği içinde yatan bu mühleti değerlendiremedi. Şimdi, Doğunun hayatını borçlu olduğu soru, İslâma takınacağı ta-vır ve vereceği cevapla çözülecektir.

Asya ve Afrika, bu yeni medeniyet dönemle-rine tam hazır olarak mı giriyorlar? Bu hazırlık-tan, her şeyden önce, insanda ve toplumda, gözle görülmeyen duygu ve düşünce dinamiğini söylemek istiyoruz. Medeniyeti ilkin medeniyet yapan, insanı önceki insandan ayıran mantık, düşünüş, duyuş ve vaziyet alış değişikliklerinin yeni bütündeki köklü-lük ve temelliliğini, orijinal insan yapı ve sesini söylüyoruz. Çin, ilkçağlar medeniyetinde kendine mahsus bir medeniyet kurmuş bir ülkedir. Orta ve yeni çağlar boyuncaysa hep kurumaya, sönmeye, çürümeye ve köleleşmeye doğru gitmiştir. Şimdi, ye-ni bir fışkırış içinde olursa ve oraya doğru gidecek-se, bu, bu ülkenin, tarihinde ilk olarak bir medeniyet doğurması demek olmayacak, belki medeniyetinin dirilişi olacaktır. Tabii ki, çağın şartları ve tarihin pedagojisi içinde. Afrikaysa (Kuzeyi hariç), ilk ola-rak bir medeniyet yoğuracaktır. 20. Yüzyılda Çin ve Afrikanın içine girdiği değişme prosesüsü, birin-

de bir medeniyetin yeniden dirilişi, öbüründe ise bir medeniyetin ilk doğuşunu verecek imkân ve şartları taşıyor mu ve taşıyabilecek mi?

Eski bir medeniyetin yeniden dirilişinin genel çerçevesi ile mücerret bir medeniyetin doğuşundaki asgarî muhteva, şart ve çerçeve nedir? Asya ve Afrikanın bugünkü hallerinin bu açıdan ele alınması, şimdiki büyük tarihî tecrübelerinin başarısı için ilk kaba tahmini verecektir.

Çin'den Hint'ten ve genel olarak Asya'dan önce, Afrika'daki gelişme için sorulacak en önemli soru şudur: Afrika'nın bu hızlı değişmesi, ayağa kalkması, helezonî ve dikine dönüşmeleri, parça parça ve bütün olarak yeni bir biçime bürünmeleri ve öze kavuşmaları bir adaptasyon olayı mıdır? Yani batı medeniyetine adapte oluşları mıdır? Yoksa yeni bir medeniyetin, SİYAH MEDENİYET'in bir uvertürü müdür? Avrupa düşünürleri iyimserlik ve kötümserlikleri, ihtiyat ve güvenleri ölçüsünde şu veya bu hükme katılıyorlar. 20. Yüzyılın ortasını aştık. Ve şu anda kesin olarak söylenebilecek olan, bu bir adaptasyon olsa bile, çağın başındaki adaptasyon biçimi bir adaptasyon değildir ve şartların elverdiği, yani batının belirli bir zayıflık belirttiği an, birden yön değiştirerek gerçek ve yeni bir medeniyetin doğuşuna dönüşebilir. Şu andaki haliyle her ikisinin, yani hem bir medeniyet doğuşunun, hem de Batı medeniyetine adapte oluşun unsur ve imkânlarını birlikte taşıyan bir atılım söz konusudur.

Tekrar Çin'e dönelim. Çin'in ilk medeniyeti es-

ki ve ilk çağlarda olduğuna göre, durumu İslâm medeniyetinin pozisyonu gibi değildir. İslâm Medeniyeti, kelimenin tam anlamıyla, Yeni Çağlar Medeniyetidir. Yeni Çağın habercisi o oldu. Yeni Çağı o açtı, o getirdi. Hattâ bugün daha iyi anlıyoruz ki, 1400 yıl önce başlayan İslâm hareketi, Yeniçağ Medeniyetinin gerçek verilerini getirmiştir. Hedef aldığı gelecek henüz gelmektedir, geçip gitmiş değildir. İslâm açık bir medeniyet, ilerleyen, yeni varyasyonlarını ilerde de bulabilecek bir medeniyettir. Geçmiş ve kapanmış, mantığı ve kökleriyle kaybolmuş bir medeniyet çağındaki bir medeniyet, bambaşka postülalara dayanan yeni bir medeniyet çağında artık dirilişini yapamaz. Çünkü: Bu yeni medeniyet çağında yetişmiş insanlar için o eski medeniyet kavramları hiç bir anlam taşımaz, unutulmuş ve artık öğrenilmesi mümkün olmayan bir dil gibidir. O medeniyetin kavramlarını bambaşka bir şekilde anlarlar. Ve faydalanmaları modern bir çağrışımından öteye geçemez. Bu çağrışım ve yankılanma ise, eski medeniyetin bir dirilişi sayılacak bir gelişme olmaz, ancak yeni medeniyetin, tarihî tecrübesinden faydalandığı anlamına gelir ve daha zengin bir varoluşuna yarar. Bu açıdan bakılınca, İslâm Medeniyeti yeni çağlar Medeniyetinin içinde veya başlangıcında doğmuş, hattâ onun varlık sebebi olmuş bir medeniyet olduğuna göre, dirilişini yapabilir. Çünkü: bu diriliş, aynı geniş medeniyet çağı içinde ikinci sıçrama ve gelişme anlamını taşır. Çinin kendi orijinal medeniyeti ise kapanmış bir medeniyettir. Dirilemeyecek medeniyetler vardır: Eski çağ medeniyetinin zihne, yüreğe ruha yapışık, ayarlı ve açık genel mantık yapısı çözülmüştür. Bu genel medeniyete

tin bir varyasyonu olan eski Çin medeniyetinin canlanması da bu sebeple mümkün değildir. Çin Ruhu yeni bir silkinme yapabilmek için Yeni Çağ Medeniyeti şartlarında bir senteze ulaşmak zorundadır. Bu senteze gidişte, bu Çağın ilk başarılı medeniyeti olan İslâm ve Batı Medeniyetleri kaynak ve örnek olarak önündedir. Bugün ters bir afyon gibi sarıldığı marksist teorinin bir gün yeni bir medeniyet inşasına yetmiyeceğini görecektir. Eski Çin Medeniyeti bir duygu müansları medeniyetiydi. Yeni şartlarsa, blok hamleler istemektedir. Marksist teoriyse, bir medeniyeti kurmak için gerekli sevgi miktarından mahrum, ölç miktarından da taşkındır. Yeni bir medeniyet için bunlardan birini temel almak imkânsız, birini temel almak da bir katastrofa doğru gitmektedir. İnsanlık için ve Çin için, Din, temelli ve köklü bir hayat tarzını getirebilir ancak. Bu çağda ve gerçekte Din karakterini taşıyan tek dinse, İslâm'dır.

Yeni ve ilk olarak bir Medeniyet alanına giren Afrika içinse, İslâm, hayatî bir önem taşımaktadır. Nüfus çoğunluğunun müslüman, Kuzeyinin İslâm Medeniyetine dahil, Kıtasının da İslâm Bölgesiyle coğrafi, ekonomik bir entegrasyon içinde olduğu göz önünde tutulunca, Afrika'da doğmakta olan medeniyetin Yeni bir İslâm Medeniyeti biçimini almağa doğru gideceği umulabilir.

İslâm bölgesinin dirilişinde, Asya'dan ve Çin'den Afrika'dan gelecek tehlikeler, Afrika, Asya ve Çin'e uzanma ve bunları etki altına alarak iç dirilişi kolaylaştırma gibi, kayıtsız kalnamayacak ve de-

vamlı olarak izlenmesi gereken iyi ve kötü tarihî imkân ve motifler vardır. Dıştan gelecek bir handikapla batmamak için, Batıyı da, Doğuyu da iyice ve sürekli olarak gözlemek ve her vakit onlara da İslâm Ruhunu telkin etmek şarttır. Kurtuluş için Kur'an'ın açtığı ve ı ışık tuttuğu her yolu denemek gerekir. Başarıyı bize bağışlamaksa ancak Allaha aittir.

## İSLÂMİN DİRİLİŞİNDE İSLÂM DÜNYASININ DURUMU

İslâm dünyası, Birinci Dünya Savaşına kadar yeniden ayağa kalkmasını Osmanlı Devletinden bekliyordu. Çünkü: Osmanlı Devleti, Yeni Çağlardaki tek büyük İslâm Devletiydi. Kültür, siyaset ve ideolojik hedefleriyle bütün İslâm kütlesini temsil ediyordu. Arap, Hint, Kafkas ve Türk ellerindeki, Afrika'daki müslümanların yüzü hep O'na dönmüktü. Osmanlı Devletiyse bir türlü kendisini toplayamıyordu. II. Abdülhamid, çok ileri bir görüşle, İslâm Dünyasının her yanına uzanan bir ilgi ağı kurmaya çalışmışsa da bunun yemişlerini devşirme imkânını bulamadan devletin başından uzaklaştırılmıştır. Birinci Dünya Savaşı Batılılara İslâm Dünyasının son dayanağı olan Devletimizi çökertmek fırsatını verdi. Türkiye hariç, bütün İslâm âlemi Avrupalıların eline geçti. Bu durum aşağı yukarı ikinci Dünya savaşına kadar sürer... 2. Dünya Savaşı, bağımsızlık için bir imkân verdi. Bu imkândan tam anlamıyla değilse de oldukça iyi bir ölçüde faydalanıldı. Bir çok İslâm ülkesi bağımsızlığa kavuştu. Afrika'

da bir çok yeni İslâm Devleti doğdu. Böylece, Rusya'nın boyunduruğundaki İslâm Ülkeleri hariç, İslâm Dünyası, Kurtuluşun Birinci dönemi olan siyasi bağımsızlık dönemini başarmış oldu.

Şimdi İkinci Dönem - Ekonomik Bağımsızlık Dönemi başlamış, her ülke kendi iktisadi kalkınmasını yapma, böylece kendi iktisadi kaynaklarından yine kendisinin faydalanması savaşına girişmiştir. Şu anda İslâm Dünyası tam bir iktisadî bağımsızlık savaşı içindedir. Ancak, burada problem birdenbire derinleşmektedir. İktisadî kalkınma hangi sistemle ve nasıl başarılacaktır? Kültürel ve ideolojik bağımsızlığına henüz hiç bir İslâm ülkesi kavuşmamış bulunduğundan (Bunun üçüncü ve son dönem olarak düşünüldüğü anlaşıyor. Halbuki, işin en zayıf noktası da burası oluyor. Kültür, ruh, iktisat ve siyaset bağımsızlığı idealini yapısında taşıyan bütün bir diriliş atılımının yokluğu, işte asıl bu, İslâm dünyasının bugünkü buhranının gerçek sebebidir.) sosyalist veya demokratik çözümleri ve programları arasında bocalayıp duruyor her ülke. İlk ekonomik bir çözüm olarak ele alınan her mesele, kısa zamanda bir kültür problemi haline geliyor. Ve üçlü bir çatışma başgösteriyor: Henüz halkta yaşıyan İslâm görüşüyle, aydınları paylaşan sosyalist doktrin veya batı doktrini arasındaki çatışma. Halkın öneminin az olduğu ve batı emperyalizminden hırpalanan ve şu anda Rusyayı kendileri için yakın bir tehlike olarak görmeyen ülkelerde sosyalist çözüm ağır basıyor. Türkiye gibi Sovyet Rusya'nın ne demek olduğunu ve sosyalist bir rejim kurmanın Rusya'nın kucağına düşmek anlamına geldiğini iyi bilen ülkelerde batı tipi çözüm alternatifi ağır ba-

sıyor. Ama temelde problem, insan problemi, hayat tarzı problemi, dünya görüşü problemi, kültür seçme problemidir. Osmanlı Devleti zayıfladıkça, Batılılar içimize girmiş, İslâma olan inanç ve güvenimizi yıkmışlardır. Bu güven ve inanç çözüldükçe biz de bütün kurtuluşu batılaşmakta görmeye başlamışız. Böylece artan, kökleşen bir kültür emperyalizminin,otokolonizasyonun kurbanı olmuşuz. Yeni yetişen kadro tam anlamıyla batıya adapte olmuş bir kadrodur. İslâm Dünyasının her tarafında böyle bir adaptasyon nesli köşebaşlarını tutmuştur. Bu nesiller öyle yetişmiş ve yetiştirilmiştir ki, batılılardan çok kendi kültürümüze karşı koymakta, direnmekte, savaş açmaktadır. Bunlar için, İslâm ideali ve kültürü bir alternatif bile değildir. Alternatifler, yetişme tarzlarına, mizaçlarına, zevklerine, zekâ yeteneklerine ve çıkarlarına göre, ingiliz, fransız, alman, amerikan ve rus ideolojileri, kültürleri ve insan örnekleridir. Bu adaptasyon olayı, katı bir narsisizm cilâsı altında dipsiz bir aşağılık duygusundan beslenen bir batı romantizminin bölgesinde yürüyüp gitmiştir uzun süre. Gün gelip Allahın eşsiz bir lûtfuyla Batı ikinci Dünya Savaşında kendi kendini yemeye başlayınca Asyada ve Afrikada Batıya ve Avrupaya karşı isyan ve savaş bayrakları çekilince İslâm ülkelerinde bir şüphe, Batının tartışılmaz değerinden kuşkulama başgöstermiş ve bir batı kritiği doğmaya başlamıştır. Ancak, bu kadro sırf batının baskısından dolayı sesini çıkaramıyan bir şahsiyetli kadro olmak yerine arada, geçen uzun zaman içinde yetiştirilmiş ikinci, üçüncü, dördüncü kalite batılı bir kadro yapısını taşıdığından, yanlış ve basitçe yorumlanmış batı doktrinleri.

nin dışına çıkacak bir kafa ve yürek sağlığından mahrum bulunduğu, kritik ve reaksiyon, başkaldırma ve dönüşme, direniş ve değişiş, yine batı tipi doktrin ve ideolojiler arasında yer ve yön değiştirme şeklinde ortaya çıkmış ve muhtevasını batı kaynaklarından çekmiştir. İşte her ülkede amerikanizm veya rus aşkı, demokrasi veya sosyalizm, otokrasi veya anarşi düşkünlüğü tarzlarında ortaya çıkan düalizmin asıl kaynağı, bu çoktan olup bitmiş adaptasyondan başkası değildir. Problem, bu adaptasyonun aydın gibi halkların da tümünü emip, eritip sindirememiş olmasından çıkmaktadır. Çok zengin bir maşeri şuuraltına sahip bulunan İslâm halkları, aydınların içine düşen derinliksiz şüphe dönemlerinde, tarihin yedek olarak sakladığı bir güç birikintisiyle, ya bizzat bu aydınlararası savaşa taraflardan birini tutarak katılmakta ve onları kendi problemlerine ve kültürüne çekmeğe çalışmakta veya ikisinin birden yıpranması psikolojisi hesabına şuurlu şuursuz yardım etmekte, arada da kendi kültür tezini getirecek ve entellektüel plâna çıkaracak gerçek aydını savaş alanına birer birer sürmeye ve bu inanç erlerinden bir kadro doğurmaya çalışmaktadır. Demek ki, Bağımsızlığın ikinci dönemine birdenbire üçüncü dönem de karışmış bulunuyor. Aydınla halk, bir batı serinde yapma olarak üretilmiş aydınla, her şeye rağmen tarihi köklerinden kopmamış halk karşı karşıya gelmiş bulunuyor. Bir kere daha ölümüne Batıyla İslâm karşı karşıya gelmiş bulunuyor. Marûfla Münker karşı karşıya gelmiş bulunuyor. Bu fikir halinde, kafa ve yürek alanlarında Mehdiyle Deccal karşı karşıya gelmiş bulunuyor.

İslâm ülkelerinde İslâm Tezinin böylece yeniden ortaya çıkmış bulunmasını adaptasyonun bir anlık tökezlemesine bağladık. Bu böyledir ama bu kayış burada duracak değildir. Bu Batı tipi aydınlar, bugün yeni doğan İslâm Düşünce ve İdealini mutlaka ikili çalışan ve üçüncü bir ihtimale yer vermeyen batılı bir kafa alışkanlığıyla bir nevi bir faşizm gibi görseler de, ortada bir gerçek vardır ki, İSLÂM TEZİ DOĞMUŞTUR. Onun doğmasına engel olunamamış, bu yolda harcanan bütün emekleri boşa gitmiştir. Bundan sonra yetiyecek nesillerin gittikçe artan bir oranda bu tezi benimseyecekleri, bir kadro kuracakları bu kadroyu gittikçe büyütecekleri ve sonunda kaçınılmaz savaşlarını verecekleri bugün artık açık ve seçik olarak görülmektedir. Pakistan'da Mevdûdî Hareketi, Mısır'da Müslüman Kardeşlerin Davranışı, Türkiye'de Nurculuk ve Büyükdöğücülük, İslâm Dirilişinin ilk düşünce, inanç ve aksiyon akımlarıdır. İslâm Tezi yalnız düşüncede ve bir ütopya olarak kalmamış, hattâ ülke içi bir aksiyon olma çevresini de taşımış ve aşmış, devletlerarası diplomasi plânına da sıçramış bulunuyor. Dünya Siyaset Alanında İslâm Birliği en çok dikkat çeken ve tartışılan bir konudur. İngiltere ve Amerikayı kuşkulandıran ve ürpeten, Sovyet Rusya'yı öfkeden çıldırtan, Fransa ve Almanyayı dolambaçlı aleyhteki çalışmalara yönelten bir tez olmuştur, İslâm Birliği tezi. Daha sadece ortaya atılmakla, henüz kuruluşuna bile başlamadan, bu kadar hücum çeken, iftiraya uğrayan, önlenilmesine çalışılan bir başka siyasi tez var mıdır? Bunlardan da anlaşılıyor ki, Avrupa Birliği kurulmadan İslâm Birliği gerçekleşirse Avrupaya, Batıya ve Doğuya,

İslâm ülkelerinde bir daha gün yüzü görmek nasip olmayacaktır. Sosyalizmin ve materyalist diyalektiğin islâm ülkelerini kaplamasından nice nice hayâllere kapılan Sovyet Rusya, İslâm birliği kurulursa bu hayâl ve umutların kurt gibi kaynaştığı yuvalara kireç döküleceğini gözleriyle görür gibi olmaktadır.

Batılaşma denen otokolonizasyon ve adaptasyon iflâs etmiştir. İslâm Kültürünü kımdatmayan ve çarmıha gerili bir durumda tutan bu batı romantizmi, bu ülkelerde, ilim, düşünce ve sanat sahalarında en ufak, batı tipinde de olsa, gerçek bir varlık gösterememiş, bir eser ve bir şahsiyet getirememiştir. Hür düşünce, milli kök ve gerçek aşkından mahrum üniversiteler, kısa zamanda bir siyaset mahfilleri halini almış, varoluş gayelerinden oldukça öteye düşmüşlerdir. Edebiyat alanında, çok istemelerine rağmen, nobel alabilecek ve bu armağanı verdikleri için batılıları utandırmayacak asgarî kalitede bir batı tipi sanatçı bile çıkaramamışlardır. Ekonomi alanı ise, zaten bütün bu kolonyalizmin gayesi olarak, alarını veren belli başlı facia alanı olmuştur. Kısaca, bu adaptasyon, yaptığı büyük yıkıntıların ortasında kendiliğinden çürüyüp gitmeğe başlamış, bu arada boy vermeye başlayan İslâm, İkinci Dünya Savaşında batıların kendi başlarının derdine düşmeleri anında bir imkân bulmuş ve gelişip serpilmeye başlamıştır. Şimdi, Demokratik Batı Blokuyla Komünist Doğu Blokunun çatışmasından da bir parça faydalanmaktadır. Avrupa, neokolonyalist metodlarını uyguladığı bu son dönemde bir yandan kendini derleyip toplamaya, ilerdeki yüklenişe hazırlanmaya çalışırken, öte yandan bu ülkelerin için-

deki batı tezlerini bütün gücüyle desteklemektedir. O kadar ki kendi ülkesindeki komünist bir harekete karşı bütün bir barikat ağı ören Fransa, İngiltere ve Almanya, islâm ülkelerinde, etkisi ve kontrolü altında bulunan bütün kurumlar vasıtasıyla bu hareketi desteklemektedir. İslâmın Canlanış ve Diriliş Hareketi böyle içten ve dıştan örülen bir mukave-met ve saldırış ağlarıyla savaşmakta ve ağır ağır Tarih'in tâyin ettiği doğrultuda ilerlemektedir.

## DÜŞÜNCEDE DİRİLİŞ

İslâm Halklarının yeniden kendilerini bulmaları için, her şeyden önce, «İslâm aydını»nın gelmesi, onun gelmesi için de, bir düşünce diriliş şarttır.

Düşüncede diriliş olmaksızın inançta diriliş gelişemez, İnanışta diriliş olmaksızın da duyuştâ, duyarlıkta, yani sanat ve edebiyatta diriliş başlayamaz.

Tanzimattan çok önce, bir düşünce durgunluğuna girdiğimiz doğrudur, ve bir gerçektir. Tanzimattan sonra da, genel olarak bu durgunluk sonuna kadar gelişerek hiç düşünmemeye kadar varmıştır. Veya daha kötüsü, sağduyuda kaynağını bulamayan ters bir düşünce akımı, o da cılız ve sık sık kuruyarak gelişip durmuştur. Kopya bir düşünce akımı yani.

Bu durgunluğun ve tersine işlemenin sebeplerini başka yazıya bırakarak, biz bu bölümde, bunun oluş şeklini ve düşünce yapımızdaki etkilerini ve bundan kurtulma yollarını arıyalım ve araştıralım:

Düşünme köklerimiz ve düşünce kaynaklarımız kireç bağlamış gibi, içine girdiğimiz hiç bir değişme oluşunu kritik etmiyoruz. Her değişme kendini kritikten korumak için her yola başvuruyor. Sonunda, düşünmeye ve kritik etmeye karşı kanunlar konuyor. Düşünme yasakları, peşin redler, alışılmışın dışına çıkanı afaroz etmeler, totemler ve tabular sistemi kuruyoruz.

Düşünce alanında tam bir aktarıcıyız. Hattâ aktarmaya bile yetişemiyoruz. Üniversiteler tarihi köklerinden bağlarını koparmış yapma eserlerdir. Fransız, İngiliz, Amerikan veya Rusya kültür merkezlerinin bir şubesi gibidirler. Genel düşünce akımında ve ilim alanında bir ekol değerleri ve iddiaları yoktur. Eğitim ve öğretim bütününde, ne tarihçi, ne deneyci bir metod vardır. Aktarmacılıktır temel olan. Bir iki deneyci kıpırdanış da görünüştedir. Deney bile aktarma bir deneydir. Esasen deney metodu, genel dünya düşünce akımının öncü gücüdür. Genel muhteva seviyesini aşmak ve elde bulunanın sağlamlık çürüklük durumunu ölçmek için deneye başvurulur. Deney, en geniş anlamıyla, genel bilgi ve buluşun, bilinmeyene saldırışı ve geleceğin bilgisini elde etme savaşıdır. Bütün İslâm ülkelerinin, bugünkü durumlarıyla, böyle bir iddiayla ortaya çıkmaları mümkün değildir. Hem, bu metodu uygularken, sırf gerçeği araştırabilmemiz için, dış etkinin kalkması gerekir. O da ne mümkün. Değil sürekli ilim çalışmaları, günlük önemli siyasi problemlerimizde bile, buradaki peykleri aracılığıyla «dış basın» denen batı kafası, bize en yarayışsız çözümü empoze eder. Sanki, biz düşünmekten korkarız da bizim yerimize o düşünür.

Deneyci metodun düşünce dirilişimizdeki durumu budur. Aktarmacı metoda, bir ruh ve kafa köleliği olarak, doğurgan düşünceyi öldürür. Çalışmayan zekâyı köreltir.

Geriye belli başlı metod olarak tarih metodu kalıyor: Kendi kültürümüzün geçmişini bugüne bütünüyle aktardıktan sonra, ortaya çıkacak düşünce doğrultularında ilerlemek. Yol bu iken, buna asla yanaşmamaktayız. Üniversitelerde ve özel kuruluşlarda, tarihî mirasın bugüne mal edilisinin çok küçük çaptaki çalışması bile, müsteşriklerin, kültürümüzün düşmanı uzmanların yönetiminde, en azından açtıkları çıgırların doğrultusunda olduğu düşünülünce, düşüncedeki ölü durumumuzun apaçık sebebi ortaya çıkar.

Misyoner mantığının, batılı sığ bilginin yaydığı peşin hükümler deryasında yüzüp duruyoruz. Profesörler de dahil bütün bir aydınlar kadrosu, düşünce örgüleri bir yığın peşin hükmün eklem ödevini gördüğü bir düşünce mağmasına sahiptir. «Din ayrı, dünya ayrı», «Bu çağda da artık dinin hükmü olur mu?», «Batı Medeniyetinden vaz geçilemez», «Bu çağda artık İslâm uygulanamaz», «Kutupta nasıl namaz kılacaksınız?» ... gibi yüzlerce peşin hüküm bir örümcek ağıymışçasına düşünce akışımızı bozmuş ve bunaltmış, tek çare olarak da batıdan aktarma yolunu bırakmıştır. Tek açık kapı şu: Batı düşünecek, biz de onu hemen alacağız, kullanacağız. O da, biz daha mevcudu aktarmadan artıp geliştiğine ve değiştiğine göre, yetişmemekten gelen bir düşünce hafakanı içine yuvarlanmamız işten bile olmuyor.

Şahsiyetli yerli kültürün gelişimi şeklinde olan normal düşünme durup yerini aktarılanın gelişmesi şeklinde görülen yalancı, yabancı ve sahte bir düşünme, yani düşünme taklidi alınca, ideolojiler, hakikat hakkındaki teoriler, kültür değişme ve seçimleri, hep, moda kurallarına uyar. Yeni bir düşünce modasına geçen kişi, bir önceki moda akımını, kaç yıl benimsemiş ve sürdürmüş olursa olsun, kıyasıya tenkit ve yenisini kıyasıya takdir eder. Aslındaysa, ne bu tenkitte ve ne de bu takdirde gerçek bir düşünmenin payı vardır. Dil ve dudaklarla katılmaz bu. Yürekle beyin tam anlamıyla suskundur. Beynin zarı katılır da içi katılmaz adetâ. İçi hiç bir şeye katılmaz. Bu yüzden, hiç terk edilmez gibi görünen bir düşünce tutumu, hiç bir çile ve emek çekilmeden kısa bir dönemde hemmeninden terk ediliverir. Aslında, bu modalar, bir peşin hüküm yığınınan yeni bir peşin hüküm yığına geçişten başka bir şey değildir. Sanki arkadan biri «kış kış» etmiştir de, bizim horozumuz, bir gübrelikten, hiç bir çile çekmeksizin öbür. gübreliğin üstüne uçmuştur. Ve şimdi de başka bir sabahın türküüsü adı altında ötüp durmaktadır. Aslında günler hep aynı günler, sabahlar hep aynı sabahlardır. İki peşin hüküm birikintisinin de temel arketipleri aynıdır. Düşünce muhtevasında en ufak bir değişiklik yoktur. İsimler ve renklerdir değişen. Eski muhteva yeni bir terminolojiyle yaşatılmakta, toplumdaki her türlü diriliş davranışları gelecekte vadedilen bir kurtuluş adına boğazlanmaktadır. Yeni modaya kapılan entelektüel, yalnız büyük geçmişimizi değil, kendinin yakın düşünce geçmişini de bir anda unuttuvermiştir. Bu unutuş büyük unutuşun bir uzantısı, bir marjıdır. Bu ikinci unutuş oldukça olağandır

da. Yakın geçmişin muhtevası, bir görünüş değişikliğiyle, yeni moda akımının muhtevası olmuştur ama kültür taşıyıcısı durumunda olan aydın bunun farkına varabileceği bir bilgi, şuur ve yeteneğinde değildir. Ona göre yepyeni bir muhtevayla gelmiştir bu yeni gelen. Bu yüzden niçin kolaylıkla bu yeni gelene adapte olduğunu bile bilemez. Bunu düşünemez bile. Daha dün, o eski akıma nasıl candan bağlı olduğunu unutup verir. Bu değişim daha derin bir incelemeyle bakılırsa, şöyle çok garip bir düşünce sosyolojik pozisyonuyla karşı karşıya kalır: Kendi döneminde kritiksiz kalan düşünce, değişerek bir başka akım adı altında ortaya çıkıyor ve geride bıraktığı muhtevatsız boşluktaki kendi yankısını kritik ediyor. Bu da olağandır: kritiksiz bırakılan düşünce kendi kendini kritik eder. Olağandır ama, bu yoldan bir düşünce dinamizmini yakalamak ve onu verimlendirmek, düşünce alanında ilerlemek mümkün değildir. Biz de, hep yeni bir akıma kavuştuk zannıyla bir süre sevindikten ve oyalandıktan sonra birden aynı noktada kalakaldığımızı anlıyor, kendimizi tam bir hesaba çekisi de göze almaksızın, en acele bir usulle, yeni bir modaya eski muhtevamızın fersude düşünce yığını yeni bir kılık altında aktarıveriyoruz. Aynı labirentte dönüp duruyoruz ve psikoloğun meşhur faresi gibi kendimize bir çıkış noktası ve gün ışığına kavuşturacak bir çıkış ağız bulamıyoruz. Birkaç yüzyıllık, İslâm dünyasının düşünce serüveninin ve tarihinin özeti budur.

İkinci Dünya Savaşında, Batı kendi içinde bir ölüm kalım boğuntusuna düşünce, İslâm ülkelerinde, resmî eğitim ve öğretim, kültür ve düşünce ku-

ruluşları, gizli bir buhrana düşmüş, savaştan sonra da en kolay yoldan, Batı içindeki antiteze saplanmıştı. Üniversitelerimizdeki marksizm hastalığının kaynağı budur. Arap ülkelerindeki sosyalizm de, böyle bir gelenekleşmiş zihin tembelliği sonucunda bir düşünce modası olarak gelişip yerleşmiştir. Ama, bu İkinci Cihan Savaşının doğurduğu Batıya yönelmiş şüphenin bir de müsbet bir etkisi olmuş, İslâm ülkelerinde; İslâm düşüncesinin de bir kıpırdanışının başladığına şahit olunmuştur. Bu kıpırdanış ve kımıldama henüz ilk emekleme döneminde. Bir yandan, İslâmı yeni nesillere benimsetmek için alçakgönüllü bir çalışma içinde, bir yandan da, Batının kritiğini yapmanın güç çalışması ve çalkantısı içindedir. Düşüncece diriliş, bu bocalayışın durulması sonucunda ağaracak bir gün ışığında mümkün olacaktır.

Bu duruluşun gerçekleşmesi için dil ve terimler probleminin de halledilmesinin önemi inkâr olunmasa da, bu çağların düşünce cılızlığının neredeyse sembolü haline gelen dille uğraşma bataklığına saplanmanın da yeri yoktur. Sağlam ve derin düşünce, bir aşka bağlı düşünce, kendi dilini de kolaylıkla getirir. Yoksa, bu son çağlarda içine düştüğümüz dille uğraşma, dil didinmesi, insanoglunu düşünce-den bütün bütün uzaklaştırmakta, öte yandan, sanki bir düşünce getirmiş gibi de aldatmaktadır. Dille uzun uzun uğraşanlar gide gide düşünceyle insan arasına kalın bir dil duvarı çekmekte ve gerisinde yalancı bir düşünce kütlesini de vehmettiren bu duvarı zamanla düşüncenin kendisiymiş gibi kabul etmekte ve kabul ettirmek istemektedir. Bu eğilim o

kadar ileri gitmiştir ki, sırf bu dönemlere hasredilmek, geçmişe ve geleceğe uygulamamak şartıyla, neredeyse şöyle bir kural ortaya konabilecektir : Dille uğraşan dini terkeder... Bu dilciler, dili o kadar ileri sürmüşlerdir ki, neredeyse bu, kültür ve düşünce eşit dil iddiasına kadar varmıştır ve yeni kuşakları dille uğraştırarak gerçek ve temelli bir kültürden mahrum bırakmışlardır. Çünkü dil bir kültür gibi sunulmakta, yalancı ve aldatıcı bir görünüşle kültür ihtiyacı da karşılanmakta ve böylece asıl kültür ve düşünce yoluna gidilmesi zahmetine katlanmadan yeni nesiller sözde kurtulmaktadır. Kurtulmaktadır ama böylece de muhtevasız bir kültür, düşünce yapısını kaplamakta, toplum da, devamlı canlı ve muhtevalı bir kültürle temas halinde olmadığı için gün gün düşünme yeteneğini kaybetmektedir.

Bir de, düşünce dirilişi konusunda, İslâm ülkeleri içinde yalnız Türkiye'yi ilgilendiren yazı meselesi vardır. Kendi geleneksel yazısını atarak lâtın harflerinden yeni bir alfabe düzen Türkiye, bu yazı durumuyla köklü bir düşünce dirilişine gidemez. Geçmişin kültürüyle yazı değişmesi yüzünden tamamen ilgisini kesen Türk düşüncesi, temelli bir yapı nasıl kurabilir, bilinmez. Bu yazı, lâtın harfleri gibi bile değildir. Çağlar içinde yavaş yavaş gelişerek, sert ve kaba yerler yumşaya yumşaya, bir düşünceyi, kendisini mümkün mertebe peçeleyerek ifade etmek vasıtasıdır yazı. Bundan ötürü de, her harfin, her yazı unsurunun büyük bir geçmişi ve tarihi vardır. Ama yeni Türk yazısı, belki de, dünyada tek geçmişsiz ve tarihsiz yazıdır. Klâsik kültürümüzü yeni

yazıya aktarmak bellibaşına malî bir problem olduğu kadar, ondan da çok, bu yazının teknik elverişsizliğiyle beslenen bir engelle karşı karşıyadır. Klâsik kültürle temas kurulmadan da bir varlık olmaya imkân yoktur.

Düşünmek... Bu, insanoğlunun en değerli özelliklerinden biri olan kabiliyetini geliştirmek... İşte, bu tarihî dönemde, İslâm aydınına düşen büyük ödev. İslâm, düşünmeyi, insana, sürekli olarak bir ödev bilmıştır. Kur'an, yüzlerce âyette, bu ödev üzerinde durur. Düşünmeğe çağırır. Işığa koşan bir keleşin o telâşlı halinden, geceyi, bir dalgayı yarasasına aşan yarasadaki o radarlı yürüyüşten, baharda gülün birdenbire açılışından, sonbaharda bütün bir tabiatın ölüşünden, evrensel bir kefen gibi varlığı bürüyen kıştan, peygamberleri dinlemediği için zamanın kılıcıyla toza ve küle çevrilen medeniyetlerden, ölümden ve ölüm ötesinden, mezardan, doğumdan ve çocuktan, yeraltından,ayın üstündeki altın tozlara kadar düşünmek, insana, Yaratıcı tarafından bağışlanan en soylu bir özellik değil midir? İslâm düşünmenin yolunu kesmemiştir. Asıl biz, düşünmeyi durdurduğumuzdan islâmla olan ilgimizi gevşettik, hattâ yer yer kopardık. İslâma olan aşkımızı yitirdik. Düşünme bağımsızlığımızı yitirdik. Zekâmızı kör bir ezbercilik batağına saptadık. Değer hükümlerimizi bir misyoner mantığının ağına taktık. Klâsik kültürümüzü müsteşriklerin yorumuna ısmarladık. Hâfıza, ancak tarihin mirasını canlı tutmak için gerekli iken, batı kültürünün deşeleriyle doldu. Üniversiteler, bağımsız düşünce ve kendi kültürümüzü araştırma ve kurma merkezleri olacağına,

yabancı misafir profesörlerin sürekli konferans ve seminer müesseseleri haline geldi. Ve misafir yerleşti, evin sahibi oldu. Evin sahibi uzun bir yolculuğa çıktı. Acaba ne vakit dönecek dersiniz.

## İNANIŞTA DİRİLİŞ

Geçen yüzyılın sonu ve bu yüzyılın başında, İslâm Düşünürleri, Batıya karşı daha çok din ilimleri çerçevesinde İslâmı savunmakta ve müsteşrik etkisini yıkmak için yine müsteşrikin alanında sadece ihtisas diliyle konuşmaktadırlar. Bir nevi müdafaa konuşması. Ferit Vecdi, Reşit Rıza, Muhammed Abduh, Cemaleddin Afganî, ufak bir farkla Muhammed İkbal ve Mehmed Âkif, yıkılmakta olan yapıyı korumak için, bilhassa Batıya karşı, klâsik İslâm bilgileriyle donanmış olarak, daha çok ilmi bir muhtevayla ve münazara üslûbuyla, bir düşünce direnişinde bulunurlar. İkbal ve Âkif, buna şiir gücünü de katmak isterler. Ayrıca, İkbal, felsefe ve tasavvufun imkânlarından da bir ölçüde faydalanır. Bağimsızlık ve kurtuluş savaşlarının İkbal ve Âkif'e duygu dünyasının kapılarını açtığı söylenebilir. Şiirin ve tasavvufun da kapısını... Birinci Cihan Savaşı öncesi ve sonrasında, İslâm Düşüncesi, demek ki, ufak bir istisna veya daha doğrusu fazlalıkla, çevresinde bir edebiyat hâlesi taşıyan durumuyla, daha çok, akademik plândadır.

Bundan sonra, tekrar İslâm Düşüncesinin uyanması için, İkinci Cihan Savaşını beklemek gerekmiştir. İkinci Cihan Savaşından bugüne kadar gelişen

İslâm Düşüncesi, yörüngeyi müstesriklerin çizdiği akademik plândan, müdafaa ve münazara, reddiye tertibinden çıkararak, tam bir iç düzen, sulh ve savaş tertibi, dünya ve öte dünya yaşama tarzı araştırması, tarihî, sosyal, ekonomik ve siyasî alanda İslâma has dünya görüşü ve sistem denemeleri dönemine, yani ideolojik plâna girmiştir. Çünkü çağ bir ideoloji çağı oldu. Batı demokrasisi ve komünizm birer dünya görüşü ve doktrini olarak, hızla, dünyayı iki düşünce ve yaşayış blokuna ayırdı. İslâm düşünürleri, kendi dünya görüşümüzü çizerek, müslümanları üstünde yüzlerce bilya taşıyan dünya topacını hızla çevirip fırlayan bilyaları yutan, yani bu çelik yemişlerle karnını doyuran iki dünya canavarının, kızıl ve kara canavarın elinden kurtarmak, İslâmı ayrı ve üçüncü blok olarak kendi toprağında hüküm sahibi kılmak için çalışıyorlar. Hattâ yalnız müslümanları değil, bunalmış bütün insanlığı islâma çağırıyorlar. Bu çağrı bir sistem çağrısıdır. İslâmdan alınan ilhamla yeni bir islâm toplumu örmek için sunulan tekliflerdir. İslâm ülkelerinde, yeni bir idealist gençlik, bu aksiyoncu düşünürleri okuyarak, en küçük hareketlerini izleyerek gün gün yetiştiriyor, olgunlaşıyor, artıyor ve İslâmın entelektüeller kadrosunu kuruyor. Bu düşünürler, düşünceye, ayrıca, umut, şevk ve gerçek aşkını katmış, hayatlarını islâma adanmış ve İslâm uğruna harcamış bulunuyorlar. Türkiye’de Necip Fazl Kısakürek, Mısır’da Seyyid Kutub ve arkadaşları, Pakistan’da Mevdûdî, Nedevî ve arkadaşları, Kuzey Afrikada Malik Bin Nebi ve daha bir çok yazar, düşünür ve şair bu çağın ikinci İslâm düşüncesi hareketini yürütmüşler ve İslâm insanının kültür, siyaset ve ekono-

mide batı köleliğinden kurtulması için bir düşünce cihadına yer yer, ülke ülke girişmişlerdir. Bu uğurda hapislere atılmış, suikastlere uğramışlar, hattâ can verip şehit olmuşlardır. İslâmın, geçirilen mahkûmluk yıllarından sonra tekrar ayağa kalkması için ileri atılmışlar ve müslüman halkları uyarmaya var güçleriyle çalışmışlardır. Bu, bu çağın en büyük destanıdır. Bir düşüncenin diriliş destanıdır.

Yine bu ikinci dönemde ki, bu düşünce canlanışına paralel ve belki de ondan da önemli olarak, inanışta diriliş de başlamıştır. İslâm ülkelerinin üstünden batılıların ve batıcıların baskısı kalktıkça, halkta örtük ve gizli bir şekilde yaşıyan inançlar açığa çıkıyor. İnanç duygusu uyanıyor. Akademik plânla inanç plânı arasında köprü ödevini ideolojik plân yazarları görüyor. Anlaşıyor ki, yıkıcı düşünceler ve aksiyonlar, halkın derinliğine inememiş, yüzeysede kalmıştır. Din sevgisi ve bağlılığı, baskı altında, insan ruhunun en derin tabakalarına çekilmiş duruyor. Baskı kalktıkça, her insanda ve toplumda dışa ve yüzeye doğru yükseliyor.

Bir cüzzamlının sıhhata kavuşması gibi, inançsızlaşmış niceleri tekrar inanca ve İslâma dönüyor. Sosyolojik ve tarihî bir gerçektir, İslâm ülkelerinin hepsinde bir inanç canlanışı vardır. Amentü, genişliğine ve derinliğine, sınırını genişletiyor. Bu âmentünün ses yükselişi yanında, dillerden gönüllere inip kök salma gibi bir derinleşmesi de vardır. Sanki iki transformatör kurulmuştur. Yarı müslüman, yarı avrupalı, yarı komünist, yarı devrimci, yarı muhafazakâr... bunlardan birinin veya birkaçının özelliğini taşıyan fetret insanına artık yer yok. İki insan olu-

şuyor, tam müslüman veya tam inkârcı. Tam sağcı yani müslüman, tam solcu yani komünist. Her kişi, günlük hayatında bile, bu iki kutbun kendine doğru çekişini duymakta ve yaşamaktadır. Cemiyette hızlı bir değişim ve dönüşüm vardır: Ya tam kara, ya tam ak. Griye yer yok. 150 yıldır İslâm ülkelerinde gittikçe geçmişten kopan ama büsbütün de batılılaşmayan bir nevi bir kültür galatı insan tipi oluşuyordu. İkinci Cihan Savaşından sonra bu olumsuz gelişme durumu, yerini çok hızlı bir oluşuma bırakmıştır. Kısa zamanda yepyeni bir tip insan oluşacaktır. Biri tekrar geçmişe bağlanmış, İslâmın en ideal dönemlerini örnek alarak geleceği değerlendirmek isteyen yeni «İslâm insanı», öbürü de İslâmlık, gelecek ve ülkeyle ilişkisini kesmiş, kökten yabancılaşmış marksist tip. Bu ikincisi, iki yüzyıllık batılılaşma serüveninin blâncomuza yüklediği kaçınılmaz bir pasif unsurdur. İlerde, İslâm insanı kütleleşir ve kat kat toplulukları kendine çekerse, o zamana kadar sol kutupta birikmiş olan bir kütlenin olduğu gibi değişerek ona katılması da mümkündür. Bu hızlı değişim ve dönüşümlerin olduğu dönemlerde bu türlü kaymalar olağandır ve bunda şartların payı olduğu kadar ideolojilerin özündeki başarı ve gerçeklik payının söyleyeceği son sözün de payı vardır. Toplumun derinlik katlarının da etkisi büyüktür. İslâm insanının yeniden doğuşunda dış şartları ve imkânları İkinci Dünya Savaşı vermiştir. İç şartı ise iki gurupta toplayabiliriz: İslâmın her zaman diri kalan gerçeklik değeri, İslâm kültür ve düşüncesinin çağdaş ve gelecekteki medeniyetlerde kaçınılmaz yerini alabilecek bir öz ve yapıda bulunması; ikincisi de, İslâm halklarının şuuraltılarının İslâm özlemiy-

le dolu olması. İslâm kültürü ve düşüncesi normal gelişmesini yaparken İkinci Cihan Savaşının sonucunda bir parça nefes alma imkânı bulan halkın şuurlatındaki İslâm umut ve özlemleri şuurlatına çıkmış, bu halk inanışlarındaki canlanma ile düşüncedeki gelişmenin yaptığı altın terkipten «İslâm insanı» neşvünema bulmaya başlamıştır. Bir kere genel çerçeve kurulunca da yeni insanın oluşması hızlı bir dönüşme olarak gelişmeye başlamıştır.

İslâmın temeli elbette inançtır. Alisiyon, inancın, toplumun müesseselerine uzaması sonucunda kendiliğinden doğacaktır. Ufak bir kadrodaki inanç, düşünceyi, düşünce, kütlenin şuurlatını zorlamış, bundan, kütle inancı belirmiştir. İşte, islâm, bu inanç temeli üzerinde hızla yükselecektir.

İnanış dirilişinde en önemli kütle hareketi olan Nurculuk, belli başlı bir örnektir. Nurculuğun en çok üzerinde durduğu «ihlâs», inançların gönülde derinleşmesi ve samimi inanışın doğuşu demektir. Allaha, Peygambere, öteye, kadere ve hesaba, gayb âleminin kudret erleri olan meleklerle yürekten inanmak, işte ihlâs budur. İhlâslı inanış olmadan da gerçek bir İslâm insanı olmak ve İslâmı tekrar insanlık içinde gerçekleştirmek, İslâm uğruna gerekirse can vermek yolu açılmaz. Bu bakımdan, İslâm inanışının dirilişi ve bunun belli başlı kadrosu olan nurculuk, İslâmın ihlâs doktrini ve bunun uygulanması, canlanması mihveri etrafında döner. Karşı çıkanlardaki aşırı tepki de göstermektedir ki, inanıştaki bu canlanış, problemin şahdamarına dokunmaktadır. Başarıyla yürümektedir.

Eski Yunan, Roma, Bizans ve Hıristiyanlık medeniyetinin taş artıkları, hem de devlet eliyle yeraltından çıkarılarak hayatlandırılacaktır, İslâm halkları, tarihin hiç bir çağında görülmemiş bir şekilde camileri onarmakta, yenilerini yapmakta, Kur'an öğrenimine önem vermektedir. Bunlar bir inanış dirilişinin en canlı ve tartışma götürmez sosyolojik ve tarihî şahitleridir. Bütün ekonomik imkânsızlıkları içinde bile bu harikayı başaran halkın bu canlanış durumu batılları şaşırtmıştır.

İslâm inancı, öylesine bir canlılık içindedir ki, yalnız kendi ülkesini aydınlatmakla kalmamış, bir yandan Amerikaya, bir yandan Avrupaya kol atmış, Afrikadaki gelişmesi ise bir kıtanın kısa zamanda müslümanlaşması ve bağımsızlaşması sonucunu doğurmuştur. Böyle bir başarının onda birini Hıristiyanlık gösterebilseydi, Avrupalı düşünürler, bunu çağın hatta yeni zamanların en büyük olayı olarak selâmlarlardı. Ama başarı İslâma ait olunca ölüm kadar sessizdirler. Bile bile konuşmayan bir insanın dilini yitmesi gibi, samimi olmayan bu susuş, Avrupa düşüncesini kısırlaşmaya, batmaya kadar götürebilir. Hıristiyanlığın çalışması hileye, aldatmaya, ilk bakışta çeken fakat köklü olarak bağlanılamayan bir öze dayanmaktadır. Dış imkânlar sonsuz, fakat muhtevadan mahrum bir hareket oluyor misyonerlerin çalışması. İslâm ise dış imkânlardan mahrum olmasına rağmen özündeki gerçeklik ve harikalıkla insanları sessizce ve en alçakgönüllü bir biçimde kendine çekiyor ve yeniden doğmuşcasına taptaze bir ışıkla dolduruyor. Her zaman dipdiri olan Kur'an'ın hayat bağışlayan ışığıdır bu.

Çocuk, Kur'an'a doğru koşuyor, yüreği bir

inanç ışığıyla aydınlanmış olarak. O, Avrupalı ve komünistten bambaşka ve farklıdır. O, bambaşka bir inanç muhtevasına sahiptir. O, öteye, görünmeyen âleme, öldükten sonra tekrar dirileceğine inanmaktadır. Öbürlerinin habersiz bulunduğu görünmeyen âlemin kuvvetleriyle, silâhlarıyla donanmıştır. Ne kendisini, ne silâhlarını bildikleri bu genci yolundan kim çevirebilir?

## EDEBİYAT VE SANATTA DİRİLİŞ

Bir kültürün, bir halkın ölü bir çerçeveden çıkarak, çağı kuran ve anlamlandıran ülkelere eşit bir etki yüküyle dipdiri olarak ayağa kalkışında, edebiyatın ve daha geniş bir ele alışla sanat ve kültürün payı, ruhun vücuttaki payı gibidir. Grek Medeniyetinin başlangıcında, Homeros'un tahtı boşuna yükseلمiyor. Roma'da söz kudreti, devlet adamı olmanın ayrılmaz bir parçasıydı. Devlet adamının ihtişamında, söz ihtişamı hükmetmenin baş dayanağıydı. İslâm da, geldiği zaman, Yedi Askı şairlerini gölgede bırakan, şiirlerini pörsütüp Kâbe duvarlarından indiren bir söz ve belâğat mucizesiyle geliyordu. Onları ölçülemeyecek kadar aşmak, başarının ve başarı sürekliliğinin temeli oldu. Yani başarı, başlangıçta, edebî bir başarıydı. Kur'an'ın getirdiği fizikötesi ürperti önünde eğilmeyen sert ve dik bir baş kalmıyordu. Gelen her yeni jilkü, terimlerini de getirmek zorundadır. Bu, yeni bir kültür değişmesi işidir. Yeni kültür yerleşmesinde veya, bir kültürün bir başka kültüre dönüşmesinde, yeni, adeta büyüü bir dil ve üslup şarttır. İslâmdan sonra gelen bütün

hareketler de hep, ilkin bir edebiyat faaliyeti, bir manifest yağmuru, bir yazar ve eser akıntısıyla başlamıştır. Kültür bile çok defa edebiyatla bir tutulur; birinci kaynağı edebiyattır da ondan.

İslâmın bu yüzyıldaki uyanışı hareketinde de edebiyatın önemi küçümsenemez. Âkif, bir şairdir ve aksiyonunu daha çok şiiriyle yapmıştır. Türkiye-mizde, islâmın güçlü kalemi olan Necip Fazıl da, bu yola, ilkin metafizik bir kaygıyla, «öteleri kurcalayan» üstün bir şiir aracılığıyla girdi. Risale-i Nur'un da, son derece etkili bir sesi ve üslûbu vardır. Bir bakıma, Risale-i Nur, tek başına, bir islâm kültürü külliyyatıdır. Onun, Anadolu'da, okumamış insandan aydın insana kadar büyük bir kütleyi yeniden islâm kültürü ve inancıyla eğittiğini, âdeta, Anadolu'da yeni bir kültür akımı doğurduğunu ve bir kültür savasına girdiğini görmemek mümkün değildir. Türkiye'nin dışındaki islâm ülkelerinde de çok defa islâm önderlerinin aynı zamanda tanınmış edebiyatçılar olması olağan görülmektedir. İkbâl, büyük bir düşünür olduğu kadar, büyük bir şairdi de. Seyyid Kutup ise, yalnız bir din ve sosyoloji bilgini, sadece bir aksiyoncu değil, bir edebiyatçı ve bir edebiyat bilginiydi de.

Bunlar böyledir ama, şunu da hemen belirtmeli ki, islâmın canlanış hareketinde, edebiyat faaliyeti henüz yeterli bir ses, muhteva, çeşitlilik ve etki gücüne ulaşmamıştır. Çağdaş islâm edebiyatının, inanış, düşünce ve aksiyon canlanışı kadar bir yenilenme, tazeleniş ve canlılık gösterdiği iddia edilemez. Bu kıpırdanışın olduğu bir gerçektir ama bu kumıldanma, hele karşı doktrinlerin ve batının bu-

günkü edebiyat durumları düşünülünce, bütün dünyayı ürpetecek yeni bir estetiğin başlangıcı olacak bir güce ulaşamamıştır. Bugün islâm ülkelerindeki edebiyatı islâm edebiyatı saymak mümkün değildir. Hele, roman alanı baştanbaşa bir sol edebiyat halindedir. Arap ve Türk romanı, baştan sona, ziraat konulu, sol güdümde bir roman türünün tutturulmasına zorlanmış ve zorlanmakta olan bir tutum içindedir. Tarihten, metafizikten, halkın şuuraltından, genel edebiyat gücünden habersiz ve mahrum, yapma bir tarzda doktriner bir roman. Şiir, gerçi, çok kısa dönemlerde birçok yeni akımı deniyerek, az çok, evrensel bir başarıya ulaşmamasının şuuruna varmışsa da, bu sezgi ve şuurla hemen kendiliğinden islâm kaynağına döneceğini çıkarmak da aldatıcı bir iyimserlik olmaktan öteye geçemez.

Mimarî, biraz da malzeme ve vasıtaların çok değişmesinden, teknik ilerlemelerden olacak, tam bir estetik felç içinde, batı mimarisinin kopyası ve kopyacısı durumunda. Meşhur islâm mimarisinin aydınlığı, ulviliği, ahenk çizgileri, şahadet parmağını sembolleştiren minareleri nerede, bugünkü mimarî nerede?

Resim, sinema ve tiyatro gibi... İslâmın klasik sanatları içinde bulunmayan veya çok minik ölçüde varlığını duyurup bugün için kaybolmuş veya kaybolmakta olan plastik ve görünüş sanatlarının da, bugün islâm dünyasında tam bir şahsiyet yokluğu ve asgarî estetik sınırının çok altında kıvrandığı bir gerçektir. Soyut resmin önderleri Klee, Mondrian ve Kandinsky'nin doğu ve islâm kaynaklarından faydalandıkları biliniyor. Picasso'nun da hattatları incele-

yıp Kur'an yazısını öğrenmeye başlaması ve islâm yazısı dersini alıp hazırlayacağı tablolarından bir sergi açmaya niyetlenmesi, bu soyut resim anlayışının iyi bir gelişmesi ve sonucudur. Biz, tiyatromuzu ortaoyunundan, sinemamızı, soyut sinema olarak Karagözden, resmimizi de minyatür, hattatlık, çinicilik motifleri, tezhib sanatları ve modern soyut resim sanatından çıkaracağımıza, nedense, sağcı çevrelerde bile, soyut resme karşı, figüratif resim tutuldu. Halbuki, figüratif resim, açıkça islâm inanışlarına ve sanat görüşüne, genel dünya anlayışına ve ifade üslûbuna aykırıdır. Başlangıçta batı sanatına tam cephe alan çevremiz, sonradan bir alışkanlık ve zamanla tepki gücünü kaybedişinden olacak, artık, klâsik batı sanatlarını benimsemekte, ancak yeni ekollere karşı direniş göstermektedir. O zaman, bu direniş, islâm kültürünün şuuruna varmaktan ileri gelmiyor da, sadece yeniliğe karşı yabancı olmaktan ve yadırgamaktan doğuyor ki, ruhun durmaksızın ilerlemesi ve Allahın bağışladığı ruhî, zihnî ve maddî nimetlerini keşfetmesi kuralına, bu islâm kurallarına taban tabana zıt bir tembellik duygusuna köle olmuş oluyoruz. Halbuki, bu iki resimden islâma yaklaşanı yine de soyut ve non-figüratif resimdir. Soyut resmin, özü yönünden, islâmdan ayrıldığına şüphe yoksa da, biçim bakımından islâm sanat kaynaklarından faydalanmış olması, sönük de olsa, ortak bir kesim doğurmaktadır. Öyleyse, nasıl o bizden yararlanmışsa, biz de, kendi soyut resmimizi kurarken, öz, duygu ve düşünce muhtevası, şuuraltı gölgesi, ülkü hayali islâma dayanmak şartıyla, ondan faydalanabiliriz. Meleğin bile ürkererek uzaklaştığı figüratif resme ve sanat değerinden bile mahrum, putlaştırılan

kişilerin portrelerine ise, gerçek adına da sanat adına da paydos! Resimde de, sinemada da, tiyatrodada da bugünkü batı ekollerini taklide özentî yersizdir. Soyut sinema, sinemada «saf şiir ekolü», «Karagöz»ün çok değişik bir ölçüde yenilenerek «rüya sineması» ve «hayâl sineması»nın kurulması söz konusu olabilir. Tiyatrodada da, olsa olsa, soyut tiyatro, islâm tiyatrosunun kuruluşunda bir biçim örneği verebilir. Muhtevaysa, daima ve mutlaka islâm ruhuna ilişkin olmalı, işlenen realite, mutlaka kendi realitemiz olmalıdır. Şiir, resim, tiyatro, sinema, metafizik bir temele oturmalıdır. Hayatın ve hayat anlayışının en derin tabakasını dillendirmeyen, seslendirmeyen bir sanatın ömrü uzun olamaz. Bütünüyle insanlık, hele islâm ülkesinin içinde bulunduğu acı durum, yeni dünyaya hazırlanıştaki bilinmezliğin verdiği ürperti, insanlığın geleceğinin üstünde asılı duran nükleer silahların korkunçluğu, doktrinlerin amansız ve kıran kırana savaşı, yeni devletlerin doğuşu, en ilkel kabilelerin birden parlayışı, varoluş şevklerine bitişik batış helezonları, çağdaş sanatın önüne serili bir alandır ve şairi, sanatçıyı, bir rokoko düzeninden çok, bir kader teması etrafında dönme gereğine çekiyor. Islâm edebiyat ve sanatının yeniden en üstün bir sesle ortaya çıkmasında, çağın isterlerine de uygun olarak, birinci kural, metafiziğe eğilmekse, ikinci kural da, soyuta (mücerrede) yönelmektir. Katkısız tevhid, bilhassa sanatta, mücerredi ön plânda almaktadır. Her medeniyet ve kültürün bellibaşlı bir özelliği vardır. İlk çağlar medeniyeti, mücerrede tamamen yabancı, konkre bir öze sahipti. Hristiyanlık bir köprü medeniyetidir. Islâm, yeni çağ medeniyetini açmıştır. Bu çağın özelliği mücerrede doğru yürümektir.

Bunun içindir ki, islâmın en gelişkin sanatı, edebiyat olmuş ve şiir alanının en büyük anıtları islâm şairleri tarafından dikilmiştir. İlim alanında da cebir yine islâm medeniyetinin getirdiği bir ilim dalı ve bütün müsbet bilgilerin lisanıdır. Cebir dili olmasaydı, Batı, fizik, kimya alanında bugünkü başarılarına ulaşamayacaktı. Bugün, batı sanatı da bir çok alanlarda soyuta yönelmiştir. Fakat soyutun asıl sahibi ve hayatla ilişkisini kestirmeyeni, realiteye varoluş hakkı tanıyanı, İslâmdır. Öyleyse, bugün sırf ihtilâlcî, nihilist ve anarşist çevrelerin, şuuruna varmadan batının bu yeni ekollerine sırf yenilik olduğu için yönelmeleri, bizim onlara bir tepki olarak, Batının klâsik sanat anlayışını benimsememize sebep olmamalı, kendi sanatımızın köklerini yine kendi kültürümüzde aramalı ve batının soyut macerasını da göz önünde tutmalıyız. Birinci plâna, eskiden olduğu gibi edebiyatı alarak, öbür sanatları da, islâm kültürünün tabii yemişleri halinde diriltmeli ve verimlendirmeliyiz.

Sanatı, sadece, bir telkin vasıtası olarak da düşünmemek gerekir. Telkin ödevini yapabilmek için bile, sanatın her şeyden önce bir medeniyet fenomeni, tabii bir veri olarak varoluşunu kabul ettirmesi gerektir. Sanat, bir şey için olmadan önce, vardır. Kendi varoluş kurallarına ve hayat şartlarına göre varolduktan sonra, topluma ve toplumun ülküsüne yararlı olması söz konusu olur. İnsan gibi.

Medeniyet dirilişimizin, kendi kültürümüzü tekrar canlandırışımızın belli başlı bir bölümü olarak, sanatımızı, İslâma özgü sanatı dile getirmeliyiz. Kendi kaderimizden, kendi duyarlığımızdan kendi sanatı-

mızı örmeliyiz. Klâsik sanatlarımızı, edebiyatımıza, eserlerimizi, anıtlarımızı hayata kavuşturmak için sarfedeceğimiz göz nuru ve alınterinin karşılığı, yeni bir sanatın, geleceğin bağrından olgunlaşmış bir salkım üzüm gibi koparılarak bize bağışlanması olacaktır. Mevlüt, başlıbaşına bir estetikdir. Ama onu yalnız başına bırakmıyalım. Edebiyat küçümsemesini yıkalım. Genç şairleri, transandantal sanata doğru akıtalım. Ey Dicle, ey Bağdat, Ey Şam! Ey Fırat, ey İstanbul, ey Diyarbakır! Ey Nil, ey Mısır! Ey aydınlık şehir Medine, nerede senin, kelimeleriyle, ürpertili sesleriyle, insanlığı, balrengi bir insanüstüler bölgesine, ilhamın yüce dünyasına çeken şairlerin?

Şair, geleceği bugüne çeker. Bizden bir kaç yüz yıl ilerde yürür. Ülkümüzün, geleceğin yüzüne işlenmesini istiyorsak —ki bundan başka kaygı kaygı olmağa değmez ve yaşamak bunun için olursa bir anlamı var demektir—, onu, bugünden, şiirin ve edebiyatın, sanatın, kültürün malı yapalım. Çünkü, bugün şiir ve edebiyata giren, yarın, hayata girecektir.

## AKSİYONDA DİRİLİŞ

İnsan için bir başka eşi ve benzeri bulunmaz bir dünya ve öte dünya görüşü, bir hayat tarzı, bir kültür ve bir medeniyet olan İslâmın, çağımızda yeniden ayağa kalkışında, inanış, düşünce ve sanat temelleri bir betonarme örgü gibi, bir çınar kökü örneği binbir kıvrımıyla islâm halklarının ve bütün insanlığın derinliklerini sıkı sıkıya tuttuktan sonra aksiyon dönemi gelecek, aksiyon yemişleri dalları ba-

san kiraz, bir yılda yedi kez üzüm veren asma kütüğünün verimiyle devşirilecektir. En verimli hasat, hakikatin hasadıdır. Çünkü hakikatın ekiminde, dünyanın nicelik artışı kanunlarının en etkilisi ve zenginlikle birlikte, bereket dediğimiz, mânevi artış kanununun en keskini ve cömerdi geçerli olacaktır. İslâm aksiyonunda, yalnız insana bağışlanan güç değil, kozmik kudretleri yedeğinde tutan melek de iş görecektir, çalışacaktır. Şehitliğe gönül vermiş cihat erlerinin aksiyonunda, ne şandır o evrene ki, bütün varlığıyla o savaşa koşar ve askere yazılır. Şehit adaylarının her ileri attığı adımda bastığı yere arş iner ve orada artık arş'ın kanunları işler. Bedir Savaşı ebedi modeldir. İnanç tam, güven tam, sabır tam, cihat tam olduğu anda, zafer de tamdır. Uhut, Bedir'in fotoğraf sanatındaki negatifi gibidir. Akın siyahı. Bu temel elemanlardan biri bir parçacık da olsa eksikse (söz gelimi, sabır yeterli değilse), zaferlerin en keskini bile yenilgilerin en acıklısına dönüştürür. Tarih boyu bütün yenilgilerimizde Bedir'den bir koku, bütün yenilgilerimizde Uhut'tan bir koku vardır. Yani, Bedir de, Uhut da sürekli modellerdir. Ne Bedir bitmiş, ne de Uhut. Tarih boyu bütün zaferlerimiz Bedir'in bir devamı, yenilgilerimiz Uhut'un bir devamıdır. Bedir ve Uhut tarihin içine girdikten sonra, çağlar boyunca ilerlemekte ve arka-larında derin bir iz bırakmaktadırlar. Hendek Savaşıysa, Bedir'le Uhut arasında bir köprüdür. Bir yöne geçişli, Bedir yönüne geçişli bir köprüdür.

Çağımızdaki islâm savaşçısı da ya Bedir, ya Uhut, ya Hendek Savaşını yapacaktır. Aksiyon bu savaşlardan birinden geçmek zorundadır. İslâm, ilâ-

hî teklifle yüklü olarak, bu ilâhî savaş modellerinden birinin dışında savaş tertibine giremez. Bu savaş tertiplerinin dışında İslâm ya savaşta değildir ya büsbütün yoktur. Bir kaç yüz yıldır Uhut modelli savaşlar veriyoruz. Savaşlarımız, çok kısa süreli ihlâslarımıza karşılık bir Bedir görünüşünü alıyorsa da, hemen arkasından, Uhut'un kalın bir lav örtüsü gelip onu kaplıyor. Uhut savaşları vere vere Hendek modeline yaklaştık. Bugün dünyanın dört bir bucağında islâm inancı, yavaş yavaş tutuşan bir Hendek savaşının ilk kıvılcıkları içindedir. Bu kez Bedir en önce değil, en sonra gelecektir. Her yandan tam bir düşman hendeğiyle çevrili bulunuyoruz. Onlara göre bu son imha savaşıdır. Bize göreyse, varlığımızı artık bir daha inkâr edemeyecekleri kadar net bir hale getireceğimiz bir ispat savaşıdır. Bedir bir tez, Uhut bir antitez, Hendek ise sentezdi. Başlangıcın diyalektiği elbet böyle olacaktı. Şimdi sonun diyalektiğinde antitezin saldırısı (uhut serileri), sentezin yani varlığımızın savunması (hendek serileri —ki şimdi o dönemdeyiz—), sonunda da tezin zaferi (Bedirin dirilişi) gelecektir. Rövanş, Bedir'indir ki, ondan sonra zafer ebedî olsun.

Bütün islâm ülkelerinde, islâm var olma savaşını yapıyor. Bu savaş, tam bir hendek savaşı şartlarını taşıyor. Klâsik modele uygun olarak, zaman zaman safımızdan bir savaşçı, bir kahraman hendeği aşarak destanını yapıyor ve bu uğurda can veriyor. Bunun en belîğ örneği, Şehit Seyyid Kutup örneğidir. Amerikada, Afrikada, Asyada ileri atılanlar belki geri dönmüyorlar ama islâmın varlığını da kanlarının en koyu rengiyle tarihe yazıyorlar. Kan

izi demire bile işler ve asla çıkmaz. Şehit kanının izini ise, dünyanın hiç bir zımparası çıkaramaz. Dünyaya kâğıdı bu yazıyı ölünceye kadar taşıyacaktır.

Aksiyondaki eksiğimiz, henüz bu aksiyonun arka plânı ve altyapısı olan, inanış, düşünüş ve duyuş dirilişimizi bütünleyememiş olmamızdan doğuyor. Şüphe yok ki, islâm aksiyonu, düşünüş, duyuş ve inanıştan ayrılmaz. Onların başladığı yerde aksiyon da başlamış demektir. Ama, burada söz konusu olan teori-pratik, doktrin-aksiyon bileşiğinde, her safhada hangisinin egemen olması gerektiğidir. Mekke ve Medine dönemlerinin sırası da bize göstermiştir ki aksiyonun, yüzde ellinin çok üstüne çıktığı safha, son safhadır. Zaten, bu da, ruha öncelik veren islâm inancına uygundur; öncelik ve üstünlük veren. Bununla birlikte, inançların yerleştirilişi döneminde de aksiyonun yokluğu farz edilmemelidir. Sadece birinci dönemde, düşünce ve inanış aksiyonu, ikinci dönemde de, onlar bir yandan kat kat arta dursun, bir davranış aksiyonu (saf aksiyon) başlayacaktır.

Düşünce, inanış ve duyuş diriliş ve aksiyonlarımız tamamlanır tamamlanmaz, davranış aksiyonumuz başlayacak, zaferin ve savaşın metodu bulunacak, dayanak bir toprak ve bir kütle bulunacak ve bütün inanmışlar bir Baş etrafında toplanacaktır. Şimdi, bütün gecemiz ve gündüzümüz bu yöne dönmelidir. Doğan çocuklar bu kadroya aday olarak düşünülmeli.

İslâm aksiyonu bütün ihtişamıyla başladığı zaman sahte aksiyon sarhoşu kapitalizm, hristiyanlık, komünizm ve ırkçılık, arslan görmüş hayvan sürü-

leri gibi yuvalarına çekileceklerdir. Ordusuz savaş, başsız ordu, sabırsız zafer olmaz. Cihat, bütün dallarıyla oluşmadan, ışığa çıkmaz. Ormanı ürperten aslanın bir görünüp kükremesi için yıllar ister.

Kapitalizmin aksiyonu, ezmek, komünizmin aksiyonu, zincire vurmak, hristiyanlığın aksiyonu ışığı söndürüp karanlığın büyüünde uyuşturmak, puta tapıcılığın aksiyonu, evren şarabıyla kızıştırıp uçuruma koşturmaktır insanlığı. Yunan medeniyetinin aksiyonu, puta tapıcılık aksiyonunun, Roma aksiyonu da, kapitalizmin antik modelleridir. İslâm aksiyonu ise, Yaratıcı-insan-evren arasındaki sulhu getirmek ve hayata ebedî barışın kanadını germek, anlamın en yaşanabilir sevincini aşılacaktır.

Kur'an «Oku» diye başlıyor ama, bütün sürelerinde aksiyon, iç kaygıyla birlikte yürüyor. Kur'an'da, hakikat, teorik bir anlatışla değil, aksiyonla birlikte, ilim, sanat, tarih, hakikat, aksiyon, birbirinden ayrılmaz bir mucize içinde kaynaşmış ve vahiy dediğimiz bir öze dönüşmüş olarak geliyor.

İnsan, aksiyonla varlığını belirtiyor. Ağını örümceğin bir aksiyonuysa, en üstün bir varlık olduğunu belirtecek bir anıtı içinde ve dışında yükseltmek de insanın aksiyonudur. İşte, tarih bu anıtı inşa etmek demektir. Anıtsa İslâm'dır.

Çağımızı dolduran islâmın kültür ve bağımsızlık savaşından daha güçlü ve daha haklı bir aksiyon yoktur. Kendini benzinle yakan bir budistin intihasının bile soy bir aksiyon sayıldığı bir çağda, kendini müslüman bilen bir kişi islâmın aksiyonu olan, erdem, melek, kutsallık, bilgi ve kurtuluş taşan, insanın en büyük eğiticisi, öğretmeni ve önderi cihattan nasıl geri durabilir?



# İSLÂMIN ÇAĞRISI



## İNSANA ÇAĞRI

İslâm, insanı bir kere daha çağırıyor. Bakalım, insan, bu çağrıya yabancı ve ilgisiz kalacak mı?

Hemen bir dağa bitişik aydınlık bir kasabada çeşmelerin gün doğmadan insanı çağırışı gibi, bahar da tarlaların çiftçiyi çağırışı gibi, şubat ayında sonsuz kar ovasının gece yarısında oyuna doymamış çocukları, arkadaşlarının dili ve sesiyle çağırışı gibi, Martın çağırışı gibi, Haziranın çağırışı gibi, İslâm, insanı çağırıyor.

Bakalım insan, bu çağrıya yabancı ve ilgisiz kalacak mı?

Batıya koşan Afrikayı, İslâm, Doğuya çağırıyor. Bir gecenin ayak yürüyüşüyle koşan siyah ırkı, İslâm, seher aydınlığına çağırıyor. Doğuda duran Çini, Batıya çekiyor. Bakalım, bütün bir insanlık, Merkezde İslâmda toplanacak mı?

Müslüman babadan ve müslüman anadan ge-

len, dünya kütüklerine müslüman diye kayıtlı, birbirini müslüman adıyla çağırın, ama islâm hariç, kaç yol ve kaç yön varsa o yöne doğrulan ve yola dalan, kurt görmüş koyun sürüsü gibi bir doğruya bir batıya koşuşan müslüman kütleyi, İslâm, yeni bir dirilişe çağırıyor. Bir paradoks dilini kullanarak diyelim, vakit gelsin görelim, müslümanlar İslâmın çağrısına kulak verecek mi?

Kur'an, canlı, diri ve kutsal diliyle çağırıyor, kadim yapraklar arasından. Namaz, vücutlardan ve ruhlardan bir Cebrail nefesi gibi geçerek çağırıyor. Oruç, bir ilkbahar bulutu gibi şehirlere iniyor ve suya hasret insanları çağırıyor. Kâbe, anıt bir meşale gibi, yolların en birikmiş kavşağında, çağırıyor. Buyruk çağırıyor, yasak çağırıyor. Farz ve sünnet, hazır ve gayb çağırıyor. İslâm çağırıyor.

İsrafil'in surundan daha kesin bir sesle İslâm çağırıyor. Ama Allahın sağırılaştırdığı kulağa kim sesini işittirebilir?

Batı Medeniyetleri sonbahar yapraklarını dök-tü. Her yer güneşte yanmış yaprak kıvrıllığı içinde. Akşam geldi, dağlar kurşunlaştı. İnsan bir kere daha o yakıcı yalnızlığını duyuyor.

Doğu Medeniyetleriyse, bir fosil ölümü içinde, arkeolojik bir konudur.

İşte şimdi Sina Dağındaki ateş, yanmış insanı çağırıyor. Beşikteki çocuk konuşuyor. Doğuran kaddından değil, çağırıyor ondan dinlemeli. Ağaçtan putlar, ateşte çatır çatır yanacak kadar kurumuşlardır ve onların odun olarak kullanılacağı «büyük kış» da gelmiştir. Çocuk İbrahim balta kullanacak yaşa

ulaştı. Peygamber Hira Dağından inmiş, örtüleri bir yana fırlatmış. Denizlerin mürekkep ve ağaçların kalem kesilip yazsalar önünde bitecekleri tükenmez kutsal sözler Mekke'de, Medine'de, bütün ufuklarda cınlıyor.

İnsansa, kutlu rüyalardan bile uzakta, uyumaktadır. Şafak gelmiş kapıya dayanmış, bıçak boğazda, güneş ırmakta, kuzu annesinin memesine yaklaşmakta. Yine de insan uyumaktadır.

Dağların, kâğıt tomarları gibi bir toplanmadığı kalmış, suların bir yedi kat yerin dibine batmadığı kalmış, Buğday başaklarının bir saman bitkisi olmasına ramak kalmış. Makinayla insanın ikiz kardeş olması gün meselesi.

İnsansa, kurtarıcı çağırışı duymamakta direniyor.

## MÜSLÜMANA ÇAĞRI

İslâm önce müslümanı çağıracaktır elbet. O, her şeyden önce, müslümanın kendine dönmesi için yükseltilmiş bir sestir. Av ve savaştan önce av ve savaş borusu öter. Boru çalınır ve avın olsun, savaşın olsun bütün üyeleri ilkin kulak kabartırlar, sonra, önceden konuşulmuşcasına bir yerde toplanırlar. Sonra av başlar. Hakikatın eşsiz avında insanı avlamak için av ve savaş güçleri olan gerçek inanmışlar kadrosunun oluşması gerekir. Bu kadronun yapısı kaynağı elbet müslümanlardır. Fark fark islâm'dan uzaklaşmış ta olsa, yine av kokusu ve savaş to-

zu onların üstündedir. Kimileri baba katında müslümandırlar, kimileri dede katında. Kimilerinde müslümanlık bir folklor, kimilerinde sararmış bir vesika, hattâ kimilerinde utanç ta olsa, bu kutsal mirasın taşıyıcıları yine de onlardır. Ola ki, av borusunun sesini duyunca çoktan unutmuş gibi oldukları bu ses çok tatlı anılarla onların yüreklerinde geçmiş ve kaybolmuş mutlu zamanı canlandırırsın ve diriltsin. İçlerinde artık yosun bağladıkları yatakları dürsünler ve kendilerine dönsünler. Müslümanın kendine dönmesi kültür ve medeniyet hamlesini yeni baştan islâma ayarlaması demektir. Bunun da en büyük belirtisi, düşüncesi onun kültürüyle yoğrulacak, keskinleşecek ve tazelenecek, davranışı, İslâmın çizgisinde gelişecek ve onun cihat ve aksiyonunu yüklenecektir. Yüreği, İslâm içtenliğiyle kabarcak, yaşantısı islâm yaşantısı olacak, çağı, islâmın değer yargılarıyla yorumlayacak, sorumluluğu islâm-cı bir anlam kazanacaktır. Bu bir çile demektir. Müslümanların islâma yeniden dönüşleri, Kur'an-ı yeniden bulmaları, hadisi ve sünneti yeniden anlamaları, klâsik islâm düşünce ve teorigini, çağdaş islâm düşüncesini, tarihî islâm pratiğini şuura getirmeleri demek olacaktır. Gelenekleşmiş bölümler yıkılacak, çatışmalar durdurulacak, sapmalar düzeltilecek, yeni, diri bir islâm insanı ortaya konacaktır. Bu insan, bütün hayatını islâmın dirilişine adayacaktır. Bu ülkelerden, bütün dünyanın gözü oralara çevrilecek şekilde islâm yeniden fışkıracaktır. Bunlar, ikinci ilkler olacaktır.

Müslümanların kendine dönüşmesi, başka bir kültüre dönüşmelerinden belki daha güç, ama tek

kurtuluş umutları olacaktır. Bu ne bir doğal gelişmeyle, ne de bir devrimle olabilir. Bu olsa olsa, üstün, derin ve samimî bir sesin çağırışıyla başlayan köklü bir dirilişle olur. Bunun şartları yeni bir diriliş kadar komplekstir. Ama, baharda toprağın kabarışını hiç bir güç durduramaz ve geri çeviremez. Sabah geldi mi uyuyan her canlı da mutlaka uyanacaktır. Sûr çalındı mı bütün ölümler de dirilecektir. Yaratıcının vâd ettiği geri döndürülemez bir kader şartı ve dönümüdür bu.

Tarihin bütün yükü bu neslin omuzlarındadır. Bunu yüklenen var olacaktır. İslâmın müslümanlara çağırısı, bu ağır ama şanlı yükü omuzlamaya çağırır.

Bir İmam gelecek ve Tarihle birlikte diyecektir ki :

Müslüman, derinleş. Eşyaya olduğu kadar insana ve toplumlara doğru da derinleş. Öyle derin ol ki, sendeki çekim gücü, eşya ve insanı bir vehim dünyasının buğuları gibi senin sularına çeksin... Bir ikinci vakti, Galata Kulesini arkana almış, Köprüde, Yenicamiye doğru yürürken, yanından geçenler, bir bakışta, yeryüzünde henüz gerçek bilgisini taşıyanların tükenmediğini anlasınlar. İnsan, beş yüz yıl önce İstanbul'da, bin yıl önce Bağdatta, bin üçyüz elli yıl önce Mekkede, bin dokuz yüz yıl önce Kudüste, üç bin yıl önce Mısırdaki, dört bin yıl önce Babilde üstün insanın bulunduğunu bilir de, kendi gününde yaşayacağına inanamaz. Sen, derinliği öylesine yüklen ve getir ki, her insan bu derinliği kendi derinliği sansın, şuuraltında bir umut buğusu, gerçek insana bir gün rastlayacağı güvenini kaynatıp dursun. Senin

derinliğinden topluma bozbulanık öyle bir cemre düşsün ki, gözüyle görmese, kulağıyla işitmese, eliyle tutmasa bile gerçeğin var olduğunu, kubbelerde çınladığını, kemerlerde bir örgü olduğunu duysun ve sezsün insan. Namazda, oruçta, zekâtta, hacda, hac yollarında derinleş. Akşam vakti, güneşin batışından paniğe kapılan kuşların çılgınlıklarında, sabah, dağ doruklarından günün huzurunu getiren yumuşak ışıkların gümüşsü tüylerinde derinleş. Trajik olma, trajedide derinleş. İstekle kan akıtma, akan kanda derinleş. Çocuğunu hep teknik öğretime koşturuyorsun, çağın alışkanlıklarına ve eğilimlerine uyarak. Onu edebiyata ve düşünceye de yönelt.

Müslüman, şuurlaş. Çileleş ve şuurlaş. Hz. Hüseyinin sırf bir dünya günü görmek için şehit olduğunu bil ve şuurlaş. Din ve gerçek için ebedî bir modeldir sana O. Komünizmin senin insanını eritmek için nasıl arılar ve karıncalar gibi çalıştığını gör ve bu ağı parçalamak için şuur kılıcını keskinlet. Hıristiyanlığın, kendi ülkesindeki yenilgisini senin ülkedeki zaferle kapatmaya çalışan Papalığın ihti-rasını sez. Şuur yığınağı yap. Doğuyu, Batıyı tanı. Geçmiş iyi bil ve geleceği iyi düşün. Zamanın her atomunda tarih dolduran bir av yap. Şuurlaş, şuurlaş, öyle şuurlaş ki, dıştan gelen her yıkış plânının daha ilk maddesi açıklanmadan, sen son maddesini söyleyeceksin. İlerleyişlerinde metrelerine kilometrelerle cevap verecek bir şuur gerek sana. Şuurunu öyle bütünleştir ki, içine yabancı hiç bir madde karışmasın ve orada küf bağlamasın.

Müslüman, birleş. Bir tek el, bir tek gövde ol. Bir tek şuur ör. Sımsıkı birliğe ermeden, lâmban

yanmaz. Tüten bacalar, akşamları yanan lâmbalar, oda ışıkları, hep aynı ailenin bacaları ve lâmbaları gibi olsun.

Erdemlikte en yüce olmalısın ki, peşin hükümle seni aşağı görmeye gelen kendi aşağılığını görsün.

Müslüman, islâmı öyle sağ ve diri, canlı yaşa ki, seni öldürmeye gelen sende dirilsin.

## YAHUDİYE ÇAĞRI

Yahudiler, binlerce yıldır bir Mesih (Diriltici) beklerler. Onlara göre, bu diriltici gelecek ve onları kurtaracaktır. Bu, Mısır ve Babil esaretleri zamanında doğmuş, bu esaretlerden kurtulduktan sonra da ortadan kalkmamış bir inançtır. Halbuki bir değil bir çok kurtarıcı gelmiş ama onlar ırk gururları ve tarihî saplantıları yüzünden onları inkâr etmişlerdir. Maddî bakımdan kurtarıcı bekliyorlarsa niçin bekliyorlar, dünya nimetleri bütün onların elindedir. Siyasî bakımdan bekliyorlarsa niçin bekliyorlar, aşağı yukarı gizlice dünyayı idare edenler onlardır, gizli dünya devletini kuranlar onlardır. Yurt istiyorlarsa, çağın en büyük faciasını bir fantezi uğruna işlemekten çekinmiyerek bir milyon müslümanı yurtlarından koğmuş ve oraya yerleşmişlerdir. Din ve iç dünya açısından bekliyorlarsa —ki bunu asla kabul etmeyeceklerdir—, o kurtarıcı gelmiştir. İşte İslâm. Dinleri donmuş ve katılaşmış, kapalı bir din halini almıştır. Dünyanın bütün güçlerini kendileri ellerinde bulundurdıkları ve dünya acılar içinde

kıvrandığı halde ne din, ne madde güçleriyle buna bir çare bulmaya çalışmaktadırlar. Yürekleri katılaşmış, daha kötüsü marazileşmiştir. Irk gururu onlara insancıl olmanın bütün yollarını tıkamıştır. Kafka'da yankılanan bunalım budur. Büyük filozofları Martin Buber'in denemesi felsefe sınırları içinde kalmış, yahudi kültürünü ümanist bir yöne çevirememiş, yahudiyi olumlu bir çerçevede insanlığı inşa işine katamamıştır. Bundandır ki, Yahudiler nice dünya nimetlerine boğulurlarsa boğulsunlar, ruhlarındaki bu ukde çözülmemektedir. Yahudi ruhu köklü bir değişime uğramadıkça bu ukdeden kurtulamıyacaklar, isteseler bile insanlarla ilgilerinde sömürme eğilimlerini yenemeyecekler, bir gün de şu veya bu ülkede bir öç patlamasıyla karşılaştıkları zaman bile onun gerçek sebep ve anlamına eremeyeceklerdir. Yahudi ruhundaki kördüğümü ikiye biçerek çezecek ışık kılıcı Kur'an'da bulunuyor, bunu bir anlasalar. Kabiliyetlerini, ırklarının özelliğini belirten yine Kur'an'dır. İnsanlık evrenine en mümkün merhametle katacak olan yine Kur'andır, bunu bir bilseler. Hz Musa'nın parmağı Kur'anı işaret ediyordu. Dünyanın bütün güçlerini ellerinde bulundurdıkları halde, dinlerine en ufak bir ilgi devşiremiyorlar, dinleri böylesine ırklarıyla kaynaşmıştır.

Yahudi ırkı, kendisi istemese bile, insanlığın durumundan ötürü büyük bir değişikliğe uğramak zorundadır. Son çağlarda bütün ihtilâl ve devrimlerde oynadığı rolle insanlığa ancak negatif yönden entegre olmuştur. Bu tarihî gerçek onun insanlığa olan ihtiyacının şiddetini göstermiş ama çare ve şifasını verememiş, hattâ insanlıkla yahudiliğin arasını onarmayı daha da güçleştirmiştir.

İşte İslâm, namaz ve oruç, öte dünya inancı, bütün insanlık gibi yahudiliği de hakikata, kurtuluşa, kurtulduktan sonra da kurtarmaya çağırıyor.

Hız. İbrahim'in çoktan kaybettikleri izini bu yolda bulacaklardır, arasalar.

## HİRİSTİYANA ÇAĞRI

Yahudilerle hristiyanlar arasında fark şurada: Yahudiler Tanrının kendilerine ait olduğuna inanırken hristiyanlar sözde daha alçakgönüllü davranarak Tanrının değil de oğlunun kendilerini kurtardığına inanırlar. İslâm onlara anlatmıştır: Tanrı ne yalnız onlara, ne yalnız bunlara ait, hepimize aittir. Daha doğrusu, biz, bütün insanlar ve yaratılmış ne varsa, hattâ yokluk dünyası bile yalnız O'na aittir. O'nun tasarrufundadır. İnsanlar arasında hiç bir kişi, hiç bir ırk, hiç bir topluluk, hiç bir kütleye Tanrılığı bakımından bir ayırım gözetmemiştir. Oğluy-sa yoktur. Bununla bir yakınlık sembolize ediliyorsa, baba-oğul parabolüne ne ihtiyaç var? Şüphe yok ki, Allah, insana, bir babanın oğluna yakın olmasından daha yakındır. Hattâ, bir insanın kendine bile kendisinden daha yakındır. «Biz size şah damarınızdan daha yakınız» âyeti bunu gösteriyor.

Hristiyanlık Roma'yı altetmiştir ama Roma da hristiyanlığı altetmiştir. Birbirini karşılıklı değiştirmişlerdir. Böylece hristiyanlık kurtarıcı din özelliğini kaybetmiştir. Katolik katılaşması hristiyanlığı büsbütün çıkmaza sokmuş, protestanlık devrimi bir anlamda kurtuluşa doğru bir adım atma an-

lamına gelmişse de, bir anlamda da katolikliğin sertliğine tepki olarak dinsizliğe açılış demek olmuştur. Ortodoksluk evrensel olamamıştır. Hıristiyanlık, üyesi toplumlar bütün dünyayı ele geçirince etkisini bütün bütün artıracığına yitirmiş, insanlığın ezilmesine engel olamamış, çağdaş dramın baş sorumlusu bir kütlenin dini olmakta devam etmiştir. Son yüzyıllarda yetişen bütün filozofları, düşünürleri, önderleri, şair ve sanatçıları, yarı yarıya hıristiyanlıktan uzaklaşmışlardır. Bütün bir entellektüel dünya-sıyla bu derece gevşek bir ilgiye sahip bir din insanlığı kurtarmak iddiasında daha fazla direnemez. Nitekim Papalık, hıristiyanlığın ölümü demek olan komünizme bir taviz vermek zorunda kalmıştır.

Batı dünyasında, hattâ doğu hıristiyanlık dünyasında yeni bir din devrimine büyük ihtiyaç vardır. Bu devrim, Yaratıcıyı tam bir tevhîd ve tenzihle kabul etmekten başka ne olabilir? Yani İslâma dönmekten, islâmın çağırısına uymaktan, bütün peygamberleri tanımaktan başka.

Sağlam bir öte ve ebedîlik inancı olmadan din din olabilir mi? Yahudiler öteye inanmazlar. Hıristiyanların öte inancı ise, bir fanteziden öteye gitmez. Hesap verme şuurunu, karşılık görme inancını taşımazlar. Bu metafizik temel olmadan dinlerinin din olarak ayakta durmasına ve etkili olmasına da imkân elbet bulunmaz.

Yahudiliğe olduğu gibi hıristiyanlığa da yönelen islâmın çağırısı diyor ki:

Gelin gelin, gerçek Allah inancı etrafında toplanalım.

Gelin gelin, öteye inanalım.

Gelin gelin, hesap vermeye hazır olalım.

Gelin gelin, bütün kitapları tanıyalım.

Gelin gelin, bütün peygamberleri birlikte selâmlıyalım.

Gelin gelin, şeytanla, tanrı ve din tanımazlarla, kötülükle elbirliğiyle savaşalım.

Gelin gelin, Allahın görünmez dünyasının kudret erleri olan meleklerle inanalım ve onların yardımıyla donanalım.

## DOĞULULARA VE AFRİKALILARA ÇAĞRI

Batılılaşırken veya batılılaşmanın başka bir türü olan komünizm yönüne saparken kendi gelenek ve dinlerinden de sıyrılan doğulu bir çok ülke, en geç önümüzdeki çağ içinde büyük ve onulmaz bir inanış kriziyle çalkalanacaktır. Yetişkin islâm öncüleri çıkardı bu gerçeği hiç unutmayacaklardı. Hiç bir insan topluluğu dinsiz olamayacağına göre, ilerde bu ülkeler yeni ve canlı bir din seçme durumuna geleceklerdir. Bu seçmede şüphe edilemez ki, islâm ön plân alternatiflerinden olacaktır.

Çok vakit vardır ki, Çin ve Hint dinleri bir din olmaktan çıkmış, bir ahlâk ve metafizik halini almışlardır. Yeni durum, bunların büsbütün terkedileceğini gösteriyor. Budayı tanrılaştırma, inek kültü, imparatorun güneş-tanrı soyundan gelmesi, tenasüh gibi inançlarıyla bu doğru dinleri ergeç ölmeye mah-

kûmdu. Bugünkü kültür değişimleri bu ölümü hızlandırmıştır. Bu tür kültürler bir kere ölünce bir daha da dirilemezler. Çünkü : sağduyuya, gerçeklere aykırıdırlar.

İslâmın doğruya doğru çağrısı, yanlış ve pörsümüş dinlerini bırakırken, ikinci bir yanlışlık yapıp bu sefer de batının bâtil dini olan hristiyanlığa saplanmamalarını belirtme ve evrensel tek gerçek din olan islâma gelmelerini isteme yönünde olacaktır. Bu çağrı, âteş dininin de, güneş dininin de, Allahın dini yanında kül haline geleceğini doğululara anlatacaktır.

Afrikalılar klan medeniyetinden çağdaş medeniyete geçerken çok hızlı bir değişime uğramaktadırlar. Klan ölürken, klan putları ve klan kâhinleri de birlikte ölmektedir. Bunun sonucunda Afrikalılar dinsizlikle din değişimi arasında bir seçme yapmak durumuna gelmişlerdi. Gelişen oluş gösteriyor ki, dinsizleşmiyorlar, yeni bir dine giriyorlar. Bunun da sosyolojik sebebi, medeniyet seviyeleriyle çağdaş medeniyet arasında açık ve seçik bir fark bulunması olsa gerek. Ve ne mutlu bir oluştursun ki, bu yeni medeniyet üyeleri hemen hemen kendiliklerinden islâma sarılıyor. Kur'anda çekirdeklenip boy atmış olan islâmın çağrısı, böylece Afrikada gündün güne ağızlarından ağızlara ulaşmakta, islâmın ışıklarıyla hergün bir Afrika ırmağı Allah diyerek çağlamakta, her bahar, islâm bad-ı sabasını Afrika ülkelerinde estirmektedir.İslâmın çağrısı dünyanın her tarafında en yüksek tonuyla duyulduğu ve yükseldiği gün, Afrikanın dipdiri bir islâm kıtası olduğu gün olacaktır.

## DİN VE TANRITANIMAZLARA ÇAĞRI

Çin ve Rusya gibi eski•dindar ülkelerde çağın başından beri yayılmaya başlayan komünizm dine karşı bir tutum içindedir. Henüz romantik dönemi-ni yaşıyan bu deccalsı ideoloji, dine karşı saldırı-larından bir gün bile vaz geçmiyor. Ama şüphe yok ki, bu durum sonuna kadar gidemez. Dinin, insanın il-kel çağında, bilimin yokluğunda sırf bir evren yoru-mu olarak doğduğu iddiası oldukça basit bir iddia-dır ve dinin karmaşık, derin gerçeğini açıklamak-tan uzaktır. Madde içi teknikte ileri de olsa dinden kopmuş bir medeniyetin barbarlığı açıktır. İnsanoğ-lu, bilimde ve sanatta ilerledikçe, soyut kavramlara ve yaşayışlara daha yaklaşıacak ve din ihtiyacı göz-le görülür bir hal alacaktır. Bazı ilerlemeler sırasın-da dinden kopuşlar gibi görülen şey, gerçekte geçi-cidir ve sadece din buhranının bir anlık enstantane-sidir. Rus feza pilotunun, «Göğe çıktım, fakat orada Tanrıya raslamadım» sözü ilk bakışta dinle ne ka-dar alay anlamı taşırsa taşısin, gerçekte din ihtiya-cının ters taraftan ortaya en kesin ifadesiyle çıkma-sından başka bir şey değildir. Bu bir barbar mantı-ğıyla, aslında göğün daha ilk basamaklarında Tanrıy-la karşılaşacağı ve cezaya çarptılacağı korkusunun korkmazlık zırhına bürülü tezahürüdür. O feza pilo-tu bir gün, Tanrıyla yalnız gökte değil yerde de kar-şılaşabileceğini, insanın göğe çıkmasının bir suç ol-madığını, göğün tanrı ülkesi, yerin insan ülkesi ol-mayıp hepsinin Allaha ait bulunduğunu öğrendiğin-de dine dönebilecektir. Bunu öğretecek olan da is-lâmdır ve islâmın ebedî olan çağrısıdır.

# **İÇİNDEKİLER**

## **İSLÂMIN DİRİLİŞİ**

- 7** İslâmın Dirilişinde Avrupanın Durumu
- 11** İslâmın Dirilişinde Asya ve Afrikanın Durumu
- 17** İslâmın Dirilişinde İslâm Dünyasının Durumu
- 23** Düşünce de Diriliş
- 31** İnanışta Diriliş
- 37** Edebiyat ve Sanatta Diriliş
- 43** Aksiyonda Diriliş

## **İSLÂMIN ÇAĞRISI**

- 51** İnsana Çağrı
- 53** Müslümana Çağrı
- 57** Yahudiye Çağrı
- 59** Hristiyanlara Çağrı
- 61** Doğululara ve Afrikalılara Çağrı
- 63** Din ve Tanrıtanımazlara Çağrı

